

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma / sosiaalinen kuntoutus

Sanna Hyytiäinen

SIJAISPERHEEN TUEN TARVE NUOREN ITSENÄISTYESSÄ

Opinnäytetyö 2013

TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaaliala

HYYTIÄINEN, SANNA

Sijaisperheen tuen tarve nuoren itsenäistyessä

Opinnäytetyö

54 sivua + 6 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Ari Vesanen

Toimeksiantaja

Kotkan sijaishuollon toimisto

Huhtikuu 2013

Avainsanat

nuoret, sijaisperhe, tukeminen, perhehoito, itsenäistyminen

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia sijaisperheen tuen tarvetta nuoren itsenäistyessä ja nostaa esille itsenäistymisen tuomia haasteita sijaisperheelle. Opinnäytetyö rajattiin sijaisperheisiin, joissa asui 13 - 18-vuotiaita sijaisnuoria. Tutkimuksen toimeksiantaja oli Kotkan kaupungin sijaishuoltotoimisto.

Opinnäytetyön viitekehys rakentuu perhehoidon, sijaisperheen tukimuotojen, nuoren elämänhallinnan ja nuoren tukemisen kuvaamisesta. Tutkimus on kvalitatiivinen ja siinä on käytetty teemahaastattelumenetelmää ja sähköpostikyselyä. Haastattelut etenivät teemahaastattelurungon mukaisesti ja aineiston käsittelyssä käytettiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Tutkimusaineisto koostui kahden perhehoitajan haastattelusta sekä kahdeksasta tutkimuskyselyn vastauksesta.

Perhehoitajat kokivat tukimuodot tärkeäksi osaksi sijaisvanhemmuutta. Haastatteluissa ja kyselyissä ilmenivät perhehoitajien käyttämät tukimuodot sekä kehittämistarpeet. Tuloksissa nousi esille sosiaalityöntekijän säännöllisen yhteydenpidon merkitys sijaisperheille. Itsenäistyvälle nuorelle kaivattiin tukea arjen hallinnan opettelussa. Sijaisperheet toivoivat päihdekoulutusta työnsä tueksi ja kaipasivat tukimuotoja, joilla sijaishuoltotoimisto tukisi biologisten vanhempien vanhemmuutta.

ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Social Services

HYytiÄÄINEN, SANNA

Foster Family's Need for Support When a Youngster Is Becoming Independent

Bachelor's Thesis

54 pages + 6 pages of appendices

Supervisor

Ari Vesanen, Senior Lecturer

Commissioned by

Foster Care Office of Kotka

April 2013

Keywords

youngster, foster families, support, family care, becoming independent

The aim of this study was to examine how the foster families experienced the need for support during the period of youngsters becoming independent and bring out the challenges that families are experiencing during that period. The study was focused on foster families with 13 - 18- year- old youngsters. This survey was ordered by Foster Care Office of Kotka.

The context of this study was created by opening the following items: family care, ways to support the foster families, supporting the youngsters and their life control. The study is a qualitative study made with a thematic interview and email questionnaire executed according to pre-made interview structure. The material was interpreted by using the method of material-based content analysis. Material consisted of two care-providers' phone interviews and eight returned email questionnaires.

Foster families considered the offered ways of support very important part of foster parenthood. Interviews and questionnaires were showed the methods of support that foster families are using and the need of further development of the methods. The results raised up the importance of regular communication from foster care office towards foster families. Also support for a youngster's life control was seen important. Foster families also need education how to handle with intoxicant cases, and they also wished to have more support methods so that foster care office could directly support biological parents' parenthood.

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	6
2 PERHEHOITO	7
2.1 Perhehoidon historia	7
2.2 Lastensuojelun perhehoito	8
2.3 Sijaisvanhemmuus	10
2.4 Toimeksiantosopimus	11
2.5 Asiakassuunnitelma	11
2.6 Jälkihuolto	11
3 SIJAISPERHEEN TUKIMUODOT	12
3.1 Taloudellinen tuki	12
3.2 Ammatillinen tuki	13
3.3 Sosiaalinen tuki	14
3.4 Muut tukimuodot	16
4 NUOREN ELÄMÄNHALLINTA	16
4.1 Nuoruus elämänvaiheena	16
4.2 Itsenäistyminen	17
4.3 Itsenäistyvän nuoren roolikartta	18
4.4 Minäkuva ja itsetunto	18
4.5 Lähiverkoston tuki ja sosiaaliset suhteet	20
4.6 Vanhempien merkitys	20
4.7 Koulutus	21
4.8 Asuminen ja taloudenhallinta	21
5 NUOREN TUKEMINEN	22
5.1 Arjen hallinta	22
5.2 Rajat ja vapaudet	22

5.3 Kasvattajan rooli	23
5.4 Vanhemmuuden roolikartta	24
6 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSONGELMAT	25
7 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET	26
8 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	27
8.1 Tutkimusmenetelmä	27
8.2 Tutkimuksen kohderyhmä	28
8.3 Aineiston keruumenetelmät	28
8.3.1 Teemahaastattelu	29
8.3.2 Kysely	30
8.4 Tutkimuksen kulku	30
8.5 Aineiston analyysi	31
9 TUTKIMUSTULOKSET	32
9.1 Sijaisperheen kokemukset tukimuodoista	32
9.2 Sijaisperheen kokemukset tuen tarpeesta nuoren itsenäistyessä	34
9.3 Sijaisperheen tuen tarve nuoren elämänhallinnan tukemisessa	35
9.4 Nuoren itsenäistymisen tuomat haasteet sijaisperheille	37
9.5 Sijaisperheiden tuen tarpeeseen liittyvät kokemukset ja kehittämistarpeet	38
10 JOHTOPÄÄTÖKSET	39
11 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	43
12 TULOSTEN TARKASTELU	45
13 POHDINTA	46
LÄHTEET	48
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Suomen lastensuojelulaki edellyttää, että lapsen huostaanottoon ryhdytään, jos lapsen oman kodin olosuhteet uhkaavat vakavasti hänen kehitystä, terveyttä tai jos lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa kehitystään ja terveyttään (Lastensuojelulaki 13.4.2007 /417, 40. §). Tällöin lapselle järjestetään sijaishuoltopaikka laitoksessa tai sijaisperheiden tarjoamana perhehoitona.

Perhehoito tarjoaa lapselle mahdollisuuden perhe-elämään, aitoihin kiintymissuhteisiin sekä vanhemmuuden malliin. Sijoituksen alkuvaiheessa sijaisperheet tarvitsevat erityistä tukea. Toimiva yhteistyö sosiaalityöntekijän ja sijaisperheen välillä tukevat sijaisperhettä jaksamisessa. (Janhunen 2011, 22.) Parhaimmillaan perhetyön ja lastensuojelun sosiaalityön yhteistyö on perheen hyväksi tehtävää ammatillista kumppanuutta. Työn aihe on ajankohtainen vuoden 2012 perhehoidon lain muutosten myötä. Lastensuojelulain mukaan perhehoito on ensisijainen sijaishuollon muoto lapselle ja nuorelle. Myös perhehoitajille on turvattava tarpeellinen tuki sijoituksen aikana.

Nuoruvaiheen jokainen nuori kokee eri tavoin, mutta joitain yhteneväisyyksiä sieltä on mahdollista poimia esille. Esimerkiksi yhteneväisyyksiä ovat kapinointi auktoriteetteja vastaan sekä muutokset omassa kehossa. Nuoren itsenäistymiseen kuuluu monia haastavia elämänvaiheita, joista peruskoulun päättyminen ja vastuun ottaminen omista valinnoista voivat lisätä nuoren stressiä. (Lönnblad 2008, 18 - 21.) Nuori tasapainoilee vastuun, vapauden sekä turvallisten rajojen keskellä tarviten tuekseen vertaisiaan ja luotettavia aikuisia.

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Kotkan kaupungin sijaishuoltotoimisto, ja yhteisessä tapaamisessa nousi esille sijaisperheiden tuen tarve sekä sijaishuollon työn kehittäminen. Sijaishuoltotoimistoa oli helppo lähestyä opinnäytetyön aiheen tiimoilta ja sieltä nousi heti esille ehdotuksia tutkimuksen aiheeksi. Sijaisperheiden roolista lastensuojelutyössä kiinnostuin toimiessa lastenkodinohjaajana nuorille suunnatussa yksikössä ja tukihenkilönä toimiessa.

Tutkimuksen tavoite on selvittää sijaisperheen tuen tarve nuoren itsenäistyessä ja tuoda esille itsenäistymisen tuomat haasteet perheelle. Kohderyhmäksi valikoituivat perheet, joissa asuu yli 13-vuotias nuori. Tutkimus on rajattu tukemaan tutkimusongelmien

avaamista ja vastausten analysointia. Viitekehityksen kautta avataan tärkeimmät teoreettiset näkökulmat nuoren itsenäistymisestä ja sijaisperheen tukemisesta.

Tutkimus on laadullinen, ja siinä aineisto on kerätty perhehoitajien teemahaastatteluilta. Haastattelujen aineistoa syvennettiin kyselyn avulla tutkimustulosten luotettavuuden lisäämiseksi. Aineisto on jaettu osiin, minkä jälkeen se on ryhmitelty teemoittain vastaamaan tutkimuksen tavoitteisiin. Opinnäytetyössä pyrin selvittämään sijaisperheen kokemuksia heidän tuen tarpeestaan nuoren itsenäistyessä. Työn kokemuksesta tietoa voidaan hyödyntää sijaisperheiden tukemisessa ja koulutuksissa sekä sijaishuolto-toimiston työn kehittämisessä.

2 PERHEHOITO

Perhehoidolla tarkoitetaan henkilön kasvatuksen, hoidon tai muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa. Tavoitteena perhehoidossa olevalle henkilölle on antaa mahdollisuus perheomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin. Perhehoito mahdollistaa perheen jäsenyyden sekä pysyvät ihmissuhteet. (Ketola 2008, 22.) Sijaishuollon painopistettä pyritään siirtämään laitoshoidosta perhehoitoon. Vuonna 2012 voimaan tulleen lainmuutoksen mukaan lapsen sijaishuolto on järjestettävä ensisijaisesti perhehoidossa. (Sijaishuoltolaki 8.4.2011/316, 50. §.)

2.1 Perhehoidon historia

Vuonna 1932 voimaantulleessa köyhäinlaitolaissa oli useita säännöksiä huollossa olevien lasten perhehoidosta. Köyhäinlaitolain mukaan ennen sijaishuoltoon sijoittamista oli suoritettava tutkimus kodin sopivuudesta ja otettava huomioon, oliko koti terveydellisesti tyydyttävä ja olivatko sijaisvanhemmat kykeneviä pitämään huolta lapsesta. (Ketola 2008, 16.)

Lastensuojelulaki uudistui vuonna 1936, johon köyhäinlaitolain käytännössä jo hyväiksi havaitut säädökset otettiin osittain käyttöön. Lastensuojelulain uusittu versio tuli voimaan vuonna 1984, jossa korostettiin lapsen oikeutta tulla kuuluksi omassa asiansaan ja hänen oikeuttaan omiin juuriinsa. Myös lapsen oikeus pitää yhteyttä hänelle tärkeisiin ihmisiin korostui uudessa laissa. Yleisesti ottaen päätöksiä tehtäessä lapsen

edun ensisijaisuutta pidettiin tärkeänä. Lain muutos toi esiin merkittävän muutoksen, koska lapsen huolto ja holhous eriytettiin omiksi käsitteiksi. Tavoitteena oli pitää vanhemmat tiiviisti lapsen elämässä. Vuonna 1990 lastensuojelulain uudistus mahdollisti sijaisvanhempien asianosaisuuden lasta koskevissa päätöksissä, perhehoitosopimuksessa sovittavat asiat ja palkkio- ja kulukorvaus. (Ketola 2008, 16 - 18.)

Vuoden 2008 lastensuojelulain muutoksessa ei otettu suoraan kantaa perhehoitoon, mutta vuonna 2011 uudistuksia syntyi. Lain muutoksella toimeksiantosopimuksella voidaan järjestää perhehoitajan vapaan tai muun poissaolon aikainen sijaishoito. Elokuun alussa 2011 voimaan tulleen perhehoitajalain (312/1992) muutoksen tavoitteena on mahdollistaa sijaishoidon järjestäminen hoidettavan tarpeiden mukaisesti. Uudistus perustuu hallituksen esitykseen (HE 331/2010), jonka mukaan myös omaishoitajan vapaan tai muun poissaolon aikainen sijaishoito voidaan järjestää toimeksiantosopimuksen perusteella. (Lastensuojelua ja perhehoitoa koskevia muutoksia vuosina 2011 - 2012.)

Vuoden 2012 alusta perhehoidosta tuli laitoshoitoon nähden ensisijainen sijaishuollon muoto. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää laitoshoitona vain, jos sitä ei voida järjestää lapsen edun mukaisesti riittävien tukitoimien avulla muualla. Lastensuojelulain 50 pykälässä säädetään sijaishuoltopaikan valinnan kriteereistä. Lakimuutoksen lähtökohdiana on, että lapsen sijaishuolto tulee ensisijaisesti järjestää muuna kuin laitoshuoltona. Säännöksen mukaan sijaishuoltoa järjestettäessä tulee myös aina huolehtia siitä, että sijaishuoltopaikan lisäksi järjestetään riittävät lapsen edun mukaiset tukitoimet. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.) Vuoden 2012 alusta perhehoitajien ennakkovalmennus tuli pakolliseksi ja perhehoitajille turvataan riittävä tuki sijoituksen aikana (Perhehoitajalaki 8.4.2011/317, 1 §).

2.2 Lastensuojelun perhehoito

Perhehoito on lapsen hoidon, kasvatuksen ja muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä hänen kotinsa ulkopuolella yksityiskodissa eli sijaisperheessä. Sijaisvanhemmiksi kutsutaan myös lasten ja nuorten perhehoitajia. Lastensuojelun käsikirjan mukaan perhehoitoa voidaan käyttää huostaan otettujen lasten ja nuorten huolenpidon sekä hoidon järjestämiseksi. Kiireellisesti sijoitettuja lapsia voidaan auttaa perhehoidon avulla. Nuorten ja lasten hoito sekä huolenpidon järjestäminen on mahdollista toteuttaa

perhehoidon avulla. Osa perhehoitajista toimii myös tukiperheenä ja tukiperhetoiminta kuuluu lastensuojelun avohuollon tukitoimiin. (Perhehoito.)

Perhehoidon tavoite on antaa lapselle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon ja läheisiin ihmissuhteisiin sekä edistää hänen sosiaalista kehitystään ja perusturvallisuuttaan. Perhehoitoa annetaan lapsille, jotka eivät ole laitoshuollon tarpeessa ja joiden hoitoa, kasvatusta tai muuta huolenpitoa ei kyetä järjestämään hänen omassa kodissaan, lapsen läheisverkostossa tai muissa tarjolla olevissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. (Perhehoito.)

Perhehoitoa määrittävät lait Perhehoidon tietopaketin (2008, 11) mukaan:

- Perhehoitajalaki 1992
- Lastensuojelulaki 2007
- Sosiaalihuoltolaki 1984
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 2000
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 1977
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 1987
- Mielen terveyslaki 1990
- Hallintolaki 2003
- Hallintolainkäyttölaki 1996

Perhehoitoa voidaan käyttää avohuollon tukitoimenpiteenä sekä lastensuojelun muotona huostaan otetulle lapselle. Perheet toimivat lastensuojelun kriisi- tai tukiperheinä tarjoten lyhytaikaista perhehoitoa. Tukiperheiden ja lyhytaikaisen hoidon tarjoavasta perheistä on ollut kasvava tarve viime vuosien aikana. Huostaan otto on lain mukaan voimassa toistaiseksi, mutta lasten sijoitukset ovat usein pitkäaikaisia. Jos lapsen sijoitustarve arvioidaan kestäväksi aikuisikään asti, sijoitetun lapsen ja sijaisperheen suhde kantaa läpi elämän. Perhehoidon toimivuuden kannalta on tärkeää, että perhehoitaja on käynyt ennakoivassa valmistelussa, huolellisen sijoitusprosessin tekeminen ja perhehoitoa tarvitseva lapsi tai nuori sijoitetaan hänelle mahdollisimman sopivaan perheeseen. Si-

joituksen odotusaika perhehoidossa vaihtelee viikosta vuoteen. (Perhehoidon tietopaketti 2008, 5, 8.)

Kotkassa toimii 62 sijaisperhettä ja näissä perheissä asuu yli 100 kotkalaista lasta. Kotkalaiset sijaisperheet asuvat suurimmalta osalta Kotkassa tai lähiympäristössä. Kotkalaisia lapsia asuu myös muualla, esimerkiksi pääkaupunkiseudulla. Kotkassa tavoitteena on sijoittaa kaikki alle 12-vuotiaat lapset perhehoitoon ja koteja kaivataan alle kouluikäisille, koululaisille, murrosikäisille ja sisaruksille. (Sijaisperheiden tietopaketti 2013.)

2.3 Sijaisvanhemmuus

Sijaisvanhemmat haluavat antaa panoksensa yhteiskunnassa ja omistautua toisille ihmisille. Heillä on halu antaa lapselle rakkautta ja yleisimmät motiivit ryhtyä sijaisperheeksi ovat lapsilähtöisiä. Vastuun ottaminen sekä huolenpito lasta kohtaan ovat keskeisiä sijaisvanhemmuuden motiiveja. (Valkonen 2008, 100 - 101.)

Andersson (2001) jakoi tutkimuksessaan sijaisperheet neljään ryhmään:

- 1) sukulaiset, jotka tuntevat olevansa vastuussa tietystä lapsesta
- 2) lapsettomat pariskunnat, jotka haluavat lapsia
- 3) perheet, joissa äiti haluaa olla kotona hoitamassa sekä biologisia että sijoitettuja lapsia
- 4) vanhemmat, joiden omat lapset ovat aikuistuneet ja jotka täyttävät ”tyhjän pesän” sijaisvanhempana toimimalla (Ketola 2008, 101).

Kotkassa sijaisvanhemmiksi etsitään tavallisia perheitä, joissa lapselle tarjotaan hyvä ja turvallinen ympäristö. Sijaisvanhemmat tarjoavat lapsille hyvää hoitoa, kun lasten biologiset vanhemmat eivät siihen kykene. Sijaisperheeksi sopii tavallinen yhden tai kahden aikuisen perhe, jonka elämäntilanne on vakiintunut. Sijaisperheen ihmissuhteiden tulee olla kunnossa sekä kaikkien perheenjäsenten pitää hyväksyä sijaislapsi osaksi omaa perhettä. Sijaisvanhemmilta kaivataan hyviä yhteistyökykytaitoja, koska he tekevät paljon yhteistyötä lapsen biologisten vanhempien ja sosiaalityöntekijöiden kanssa.

Useasti myös muut viranomaistahot kuuluvat sijaisperheen yhteistyökuvioihin. (Sijaisperheiden tietopaketti 2013.)

2.4 Toimeksiantosopimus

Toimeksiantosopimuksen laativat perhe ja sosiaalityöntekijä yhdessä. Toimeksiantosopimuksessa sovitaan perhehoitajan palkkiosta, kustannusten korvaamisesta sekä perhehoidossa olevan henkilön käyttövarojen maksamisesta. Hoidon kesto arvioidaan sopimuksessa sekä perhehoidossa olevan henkilön oikeudet, tukitoimet ja harrastustoiminnan toteuttamiseen tarpeelliset toimenpiteet kirjataan ylös. (Perhehoitajalaki 3.4.1992/312, 4. §.)

Perhehoitajan oikeuksista vapaisiin sekä annettavat valmennus, työhohjaus ja koulutus toteutumissuunnitelmiseen mainitaan toimeksiantosopimuksessa. Toimeksiantosopimukseen sisältyvät sopimuksen irtisanomiseen kuuluvat ja muut perhehoitoon liittyvät seikat. (Perhehoitajalaki 3.4.1992/312, 4. §.)

2.5 Asiakassuunnitelma

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle tehdään asiakassuunnitelma, jota täydennetään tarvittaessa hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Asiakassuunnitelmaa tehdessä läsnä ovat lapsi, lapsen perhe, tulevat sijaisvanhemmat ja sosiaalityöntekijä. Lapsen hoitoon liittyvät ihmiset sekä ammatti-ihmiset ovat myös asiakassuunnitelmassa läsnä ja näin selvitetään työskentelyn tavoitteet kaikille osapuolille. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 30. §.)

Asiakassuunnitelman tavoitteena on arvioida lapsen tilannetta ja näyttää tehdyn työn vaikuttavuus. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne seikat, joihin pyritään vaikuttamaan, lapsen ja perheen tuen tarve, palvelut ja muut tukitoimet sekä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteisiin pyritään pääsemään. Asiakassuunnitelma tarkistetaan vähintään kerran vuodessa tai tarvittaessa useammin. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 30. §.)

2.6 Jälkihuolto

Jälkihuollon piiriin kuuluvat 18 – 21-vuotiaat nuoret, joille lastensuojelulain mukaisesti on järjestettävä jälkihuolto sijaishuollon päättymisen jälkeen. Jälkihuoltoon kuuluu

nuoren taloudellinen tukeminen, asunnon järjestelyt, koulutuksen ja terapiapalveluiden tukeminen sekä harrastuksissa tukeminen. Perhehoidossa asuvan nuoren jälkihuolto jatkuu usein perhehoidossa. Jälkihuoltoa suunniteltaessa asiakassuunnitelmaan merkitään jälkihuollon tarkoitus ja tavoitteet. Siinä ilmenee erityisen tuen tarve ja sen järjestäminen nuorelle ja hänen vanhemmilleen, huoltajilleen sekä muille henkilöille, jotka ovat olleet vastuussa nuoren kasvatuksesta. (Perhehoidon tietopaketti 2008, 9.)

Känkäsen ja Laaksosen (2006, 44) mukaan jälkihuollon toteuttamisella on vaikutusta myös perhekodin vanhemmille. Kun nuori itsenäistyy kohti omaa elämäänsä, sijaisperheen vanhemmilla on mahdollisuus nähdä oman työnsä arvo ja tarkoitus. Jälkihuolto on yhteiskunnan kannalta taloudellisempi vaihtoehto verrattuna nuorten laitoshoidon. Pitkäaikaista syrjäytymisen uhkaa voidaan ehkäistä muutamien vuosien tiiviillä tuen tarjoamisella.

3 SIJAISPERHEEN TUKIMUODOT

Sijaisvanhemmat ja perhehoitajat tarvitsevat vaativassa tehtävässään erilaisia tukimuotoja. Sijaisvanhemmille järjestetään toimeksiantosopimuksessa sovitulla tavalla psyykkiset, taloudelliset, fyysiset ja sosiaaliset tukimuodot. Jari Ketolan (2008, 46) mukaan sijaisperheiden tuen tarve perustuu sijoitettujen ja perheiden yksilöllisten tarpeiden huomioimiseen. Osa tukimuodoista on käsitelty lyhyesti ohjaavien otsikoiden alle.

3.1 Taloudellinen tuki

Kuukausittain perhehoitajalle maksetaan kulukorvaus ja palkkio. Vuonna 2013 hoitopalkkio on 668,13 euroa kuukaudessa yhdestä lapsesta. Jos perhehoitajalla ei ole ansiotuloja tai niihin rinnastettavia tuloja, maksetaan perhehoitajalle ansionmenetyskorvausta alle kolmevuotiaasta lapsesta 514 euroa kuukaudessa ja 3 - 17-vuotiaasta 257 euroa kuukaudessa. Ansionmenetyskorvaus edellyttää, että perhehoitaja on kotona eikä lapsi ole säännöllisesti kodin ulkopuolella kokopäivähoidossa. Verottomalla kulukorvauksella perhehoitajalle katetaan hoidossa olevan henkilön hoitomaksu ja ylläpidosta syntyvät kustannukset. Jatkuvaluonteiset menot, tavanomaiset elatuksesta aiheutuvat menot, henkilökohtaiset tarpeet, virkistys- ja harrastustoiminta sekä henkilön ravinto ja asuminen kuuluvat kulukorvauksen piiriin. Kulukorvauksen määrä on 0 - 6-vuotiaasta lapsesta 421 euroa kuukaudessa, 7 - 14-vuotiaasta 478 euroa kuukaudessa ja yli 15-

vuotiaasta 575 euroa kuukaudessa perhehoidossa olevaa henkilöä kohti. (Sijaisperheiden tietopaketti 2013.)

Lapsen lapsilisä maksetaan myös perhehoitajalle sekä lapsen harrastuksia tuetaan harrastusrahalla, joka on 0 - 5-vuotiaalle 100 euroa vuodessa, 6 - 9-vuotiaalle 200 euroa vuodessa ja yli 10 vuotta täyttäneelle 400 euroa vuodessa. Sijaishuollon toimisto korvaa lapsen päivähoitomaksun ja suuremmat julkisen terveydenhuollon menot. Perhehoidon alkaessa maksetaan tapauskohtaisesti lapselle tarvikkeiden hankintaan korkeintaan 2854 euroa. (Sijaisperheiden tietopaketti 2013.)

3.2 Ammatillinen tuki

Sijaisperheiden mahdollisimman toimiva tuki vaatii perhehoidon rakenteiden toimivuutta sekä työntekijöiden ammattitaitoa. Perheiden ja sijoitettujen tukeminen tulee perustua yksilöllisiin tarpeisiin ja perheet saavat siten tarkoituksenmukaisia palveluita. (Ketola 2008, 46.) Sijaisperhe tarvitsee erilaisia tukimuotoja vaativassa työssään. Seuraavaksi käsittelemme ammatillisia tukimuotoja sijaisperheen näkökulmasta ja nostan esiin heille tarjottavia tukimuotoja.

Sosiaalityöntekijän tuki

Sosiaalityöntekijän tuki on ensisijaista sijaisvanhemmille, koska hänen avulla hoituvat perhehoidon taloudelliset tuet. Toimiva yhteistyö perhehoitajan ja sosiaalityöntekijän välillä nousee tärkeäksi tuen muodoksi perhehoidossa. Sosiaalityöntekijän tavoitettavuus sekä perhehoidon seuranta ovat kallisarvoista tukea sijaisvanhemmille ja perhehoitajille. (Palkkiot ja korvaukset.)

Kotkan sijaishuoltotoimisto tarjoaa erityisesti tukea sijaisperheille perhesijoituksen alkuvaiheessa. Työskentelyn tavoitteena on, että sijaisperhe ei jää yksin uudessa ja hämmentävässä tilanteissa. Siten autetaan kiintymyssuhteen syntymistä lapsen ja sijaisvanhempien välille. Sosiaalityöntekijät pitävät sijoituksen ensimmäisen vuoden aikana tiivistä yhteyttä sijaisperheeseen ja ovat tukena tarvittaessa. Kotkassa on kehitetty tehostettua alkuvaiheen työskentelyä, jossa sijaishuollon sosiaalityöntekijä tapaa perhettä kuukauden, kolmen kuukauden ja puolen vuoden kuluttua sijoituksen alkamis-

ta. Tapaamisissa keskustellaan kaikista perhettä mietityttävistä asioista. Myös sosiaalityöntekijän tukea on mahdollista saada tarvittaessa ja sosiaalityöntekijä osallistuu pyydettyäessä kaikkiin lasta koskeviin neuvotteluihin. (Sijaisperheiden tietopaketti 2013.)

Koulutukset

Kotkassa sijaisvanhemmaksi ryhtyvät koulutetaan Pride-valmennuksella. Valmennuksen tavoitteena on jakaa tietoutta sijaisvanhemmuudesta, lapsen kehityksestä ja perhesuhteiden tukemisesta. Valmennukseen kuuluu yhdeksän kokoontumiskertaa ja osallistujille kuuluu kotitehtävien tekeminen. Kouluttajina toimivat sosiaalityöntekijä ja kokenut sijaisvanhempi sekä valmennuksen aikana kouluttajapari tekee kaksi kotikäyntiä jokaisen osallistujan kotiin. Kotkassa Pride-valmennus järjestetään vuosittain ja se on osallistujille ilmainen. Valmennuksen läpikäyminen ei velvoita sijaisvanhemmaksi ryhtymiseen. Vuosittain sijaishuollon toimisto järjestää sijaisperheille täydennyskoulutusta. (Sijaisperheiden tietopaketti 2013.)

Työnohjaus

Sijaishuollon toimisto järjestää tarvittaessa työnohjausta sijaisvanhemmille joko ryhmä- tai yksilöohjauksena (Sijaisperheiden tietopaketti 2013). Perhehoitaja tarvitsee jaksamisen turvaamiseksi ulkopuolista työnohjausta. Suomen työnohjaajat ry:n mukaan työnohjaus on oman työn tutkimista, arviointia ja kehittämistä, joka tapahtuu koulutetun työnohjaajan avulla. Se on työhön, työyhteisöön ja omaan työrooliin liittyvien kysymysten, kokemusten ja tunteiden yhdessä tulkitsemista ja jäsentämistä. (Suomen työnohjaajat ry.)

3.3 Sosiaalinen tuki

Sosiaalisella tuella on suuri merkitys sijaisperheelle ja lapsen sopeutumiseen uuteen tilanteeseen. Sosiaalinen tuki nousee tärkeäksi koko perheen hyvinvoinnin kannalta. Huostaan otetun lapsen kiintymysmalleissa ja vuorovaikutustaidoissa on mahdollisesti vaurioita, jotka aiheuttavat sijaisvanhemmille suuria haasteita. Tavallinen ja hyvä vanhemmuus ei riitä yksinään korjaamaan lapsille syntyneitä vaurioita. (Tuovila 2008, 52 - 53.) Myöskään perheen biologisia lapsia ei tulisi unohtaa, koska sijoituksen vaikutuk-

sen heijastuvat koko perheeseen. Heille tulisi antaa aikaa sopeutua ja tietoa sijais-sisaruuden tuomiin muutoksiin. (Back-Kiianmaa & Hakkarainen 2008, 142.)

Vertaistuki

Perhehoitajien yhdeksi keskeisimmäksi tukemisen muodoksi Ketolan mukaan (2008, 50) nousee vertaistukiryhmätoiminta. Yhdenvertaisuus on vertaisryhmän vahvuus ja kuuluksi tuleminen samaa työtä tekevien kanssa avaa uusia toimintamalleja sekä näkökulmia sijaisperhetyöhön. Sijoituksen alussa vertaistukiryhmät ovat tarpeellisia, jolloin lapsi muodostaa kiintymissuhdetta sijaisvanhempiinsa. Vertaistukiryhmästä on mahdollista saada vastauksia omiin kysymyksiin ja keinoja ymmärtää lapsen käyttäytymistä.

Vapaat

Perhehoitajalaki määrittää perhehoitajien mahdollisuuden vapaaseen ja kunnan tai kuntainliiton tulee huolehtia toimeksiantosopimuksen mukaisesti perhehoidossa olevan henkilön hoidosta perhehoitajan vapaan ajaksi (Perhehoitajalaki 3.4.1992/312, 6. §). Perheen ja sijoitettujen lasten yksilölliset tarpeet tulee ottaa huomioon perhehoitajan vapaan järjestämisessä. Mahdollisuuksia vapaan toteuttamiseen tulee olla riittävästi ja niistä sovitaan toimeksiantosopimuksen yhteydessä. (Ketola 2008, 52.)

Ketola (2008, 52 - 53) on jakanut lomitussmallit seuraavasti:

- 1) Sukulaisten käyttö sijaisina
- 2) Toiset sijaisperheet
- 3) Laitokset
- 4) Ammatilliset perhekodit
- 5) Kesäleirit
- 6) Kodinhoitaja tai muu sijainen
- 7) Yksityinen lomituspalvelun tuottaja.

Perhehoitajan vapaa antaa mahdollisuuden irtautua sitovasta tehtävästä antaen tukea omaan jaksamiseen. Vapaa tukee sijaisvanhempien parisuhdetta mahdollistaen heille

yhteistä vapaa-aikaa ja, mikäli perhehoitajat eivät käytä oikeutta vapaaseen, se on mainittava sopimuksessa. (Perhehoidon tietopaketti 2008, 15.)

3.4 Muut tukimuodot

Perhehoitajilla on mahdollisuus Perhehoitoliiton jäsenille *tarjottuun asiantuntija- ja puhelinneuvontaan* sekä *lainopilliseen puhelinneuvontaan*. Koulutetut asiantuntijat antavat ohjausta ja neuvontaa perhehoitajille. Pohjois-Savossa tarjotaan perhehoitajille *mentorointia* kokeneen, mentorointikoulutuksen saaneen mentorin avustuksella. Sijaisperheillä on mahdollisuus osallistua *sopeutumisvalmennuskursseille* ja niitä järjestetään perheille, joihin sijoitetaan erityisiä tukea tarvitseva lapsi. (Perhehoitajille tarkoitettu tuki.)

Sijaisvanhempien ja sijoitetun lapsen sekä syntymävanhempien yhteistyötä tuetaan *ryhmätoiminnalla* sekä *leireillä*. Näiden tavoitteena on tukea sijoitetun lapsen olosuhteita ja kasvumahdollisuuksia. Sijaisperheille järjestetään myös erilaisia *tuettuja lomia*, joita esimerkiksi perhehoitoliitto mahdollistaa. Perhehoitajien *ASLAK-kuntoutus* eli ammatillisesti syvennetty lääkinällinen kuntoutus on tarkoitettu lisäämään perhehoitajien jaksamista ja poistamaan työstä aiheutuvia sairauksia tai ongelmia. Myös *jäsenyhdistykset* järjestävät *virkestystoimintaa* sijaisperheille ja *tapahtumia, pienryhmiä* sekä *koulutuksia*. (Perhehoitajille tarkoitettu tuki.)

4 NUOREN ELÄMÄNHALLINTA

Ihmisellä, joka pystyy vaikuttamaan elämäänsä ja tekemään itsenäisiä ratkaisuja on vahva elämänhallinta. Ihminen asettaa itselleen päämääriä, joita vastuullisesti pyrkii tavoittelemaan. (Keltikangas-Järvinen 2008, 255.) Nuorten elämänhallintaa koskevat tarpeet vaihtelevat suuresti, koska nuoret tulevat niin erilaisista lähtökohdista. Elämänhallinnan tunteen voi menettää pienenkin kolhun seurauksena, kun taas toinen kykenee kokemaan raskaan kolauksen elämässään. Kun halutaan toimia elämänhallinnan edistämiseksi, on yksilöllisyys otettava huomioon. (Aaltonen, Ojanen & Vilén 2003, 17.)

4.1 Nuoruus elämänvaiheena

Nuoruudelle on vaikeaa osoittaa selkeää jaottelua sille milloin se alkaa tai loppuu, koska jokainen nuori kehittyy omaan tahtiinsa. Yleisesti nuoruudella tarkoitetaan siirtymä-

aikaa lapsuudesta aikuisuuteen. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Pulkkinen & 2006, 124.) Nuoruuden vaiheet jaetaan kolmeen vaiheeseen, jossa noin 11 - 14 ikävuodet ovat varhaisuoruuden aikaa. Keskinuoruus jaetaan 15 - 18 ikävuoteen ja myöhäisnuoruus 19 - 25 ikävuoteen. (Aaltonen ym. 2003, 16,18.) Tutkimuksessa sijaisperheiden itsenäistyvät nuoret kuuluvat varhais- ja keskinuoruuden ryhmiin.

4.2 Itsenäistyminen

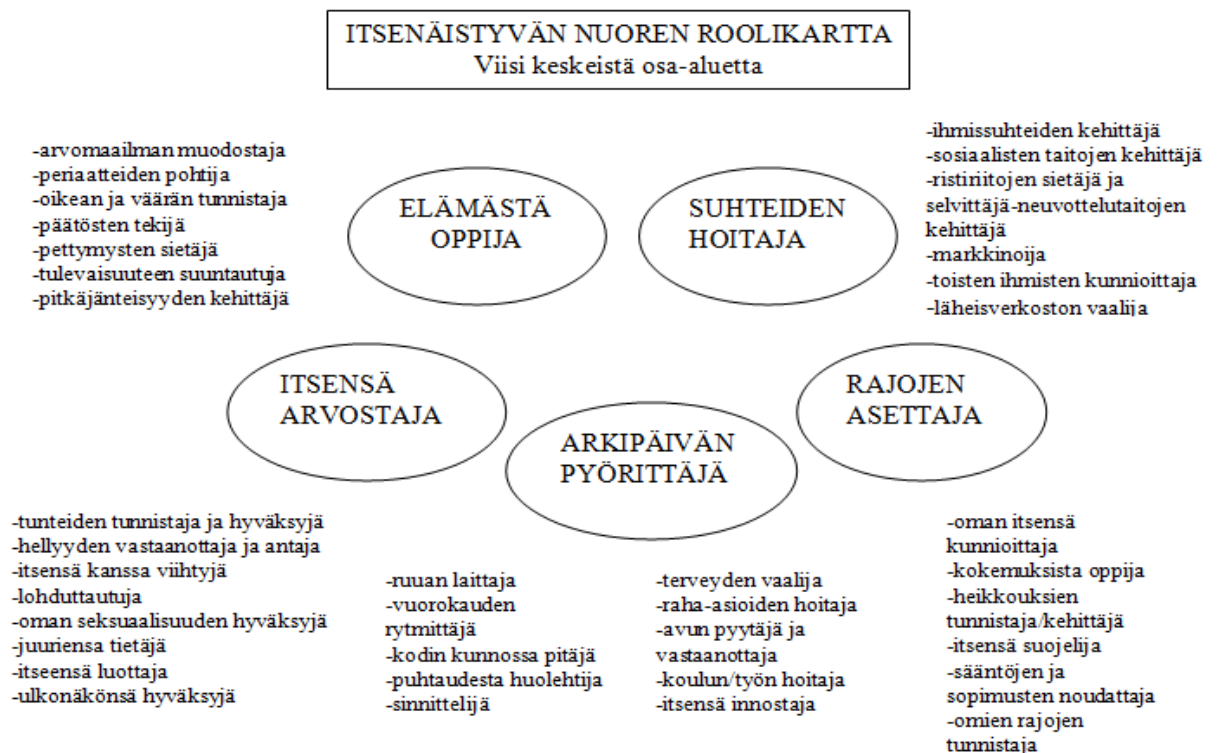
Murrosiässä sijoitettu lapsi kaipaa tavallista nuoruutta, koska sijaislapsen murrosikään saattaa kuulua isojakin kipuiluja. Murrosiässä nuori kohtaa hylkäämisen kokemukset, joihin on saattanut lapsuudessaan joutua. Biologinen vanhempi ei ole kyennyt lapsesta huolehtimaan tai halunnut häntä luonaan pitää, joten sijaisperhe tarjoaa lapselle mahdollisuuden turvalliseen ja pysyvään aikuissuhteeseen. Nuoren kasvaessa hän kokee itsenäistymisen kahdesta perheestä, biologisista vanhemmista sekä sijaisvanhemmista, jotka ovat kohdanneet nuoren itsenäistymisen ongelmat ja pyrkineet vastaamaan niihin. Nuori saattaa kokea itsenäistymisen pelottavana, koska turvallisista kiintymissuhteista pitäisi irrottautua. Sijaiskodissa kasvavan nuoren täytyy löytää tapa olla kahden perheen välillä ja hyväksyä oma historia osana itseä. Sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien välillä on tärkeää toimiva yhteistyö, koska nuorella on useasti kontakteja biologisiin sukulaisiinsa. (Adoptio- ja sijaisnuori.)

Itsenäisen elämän opettelussa suurin työ tehdään sijoituksen aikana. Työ itsenäisyyteen kasvamisessa on suunnitelmallista ja pitkäjänteistä. Itsenäistyvälle nuorelle selvitetään hänen oikeutensa ja autetaan nuorta siirtymään uuteen vaiheeseen. Siirtyminen on helpompaa silloin, kun aiemman elämän kulku on selkeää ja nuorella on käsitys omasta itsestään. (Laaksonen 2004, 24 - 25.)

Jokaisen nuoruuteen kuuluu aikuistuminen ja itsenäistyminen. Nuorella on halu saavuttaa hänelle sopiva itsenäisyys ja mielekäs elämä. Haasteista selviäminen vahvistaa itsetuntoa ja lisää onnistumisen kokemuksia. Tuen avulla nuoren on mahdollista kehittää itseään voimavarojensa ja edellytystensä mukaisesti omaksumaan itsenäistymiseen kuuluvia asioita. Voimavaroja vapautuu muille elämänalueille, kun itsenäistymistaidot kehittyvät ja arjessa selviäminen tulee helpommaksi. Nuori pystyy ottamaan enemmän vastuuta elämästään ja muun tuen tarve vähenee. (Myllykoski, Melamies & Kangas 2004, 77.)

4.3 Itsenäistyvän nuoren roolikartta

Roolikarttaa voidaan käyttää nuoren kasvatuksessa keskustelun tukena, koska kartan tavoitteena on avata nuorelle elämän osa-alueita, joissa nuorella on päätäntävalta. Keskustelemalla nuoren kanssa roolikarttaa apuna käyttäen voidaan pohtia niitä elämän osa-alueita, joissa hän tuntee tarvitsevansa aikuisen ohjausta. Roolikartta soveltuu käytettäväksi myös yhdessä muiden työskentelymenetelmien kanssa. Nuoren vahvuuksia voi eritellä roolikartan avulla sekä löytää ne ongelmakohdat, joihin nuori kokee tarvitsevansa tukea. (Varsinais-Suomen lastensuojeluyhtymä.) Kuvassa 1 on esitelty roolikartan sisältöä.

Kuva 1. Itsenäistyvän nuoren roolikartta (Varsinais-Suomen lastensuojeluyhtymä)

4.4 Minäkuva ja itsetunto

Minäkuva on kuva, millaisena ihminen näkee ja kokee itsensä. Itsetunto voi vaihdella päivittäin, mutta minäkuva pysyy. Ihminen tuntee itsensä, vaikka jokin vastoinkäyminen vaikuttaisi itsetuntoon. (Keltikangas-Järvinen 2008, 97.) Keltikangas-Järvinen jakaa minäkuvan kolmeen osa-alueeseen:

- 1) Yksityinen minä, jossa toiveet, ajatuksen, pelot ja unelmat ovat henkilökohtaisia.
- 2) Sosiaalinen minän kehitys alkaa, kun lapsi huomaa kuuluvansa johonkin yhteisöön tai ryhmään.
- 3) Ihanne minään kohti ihminen tavoittelee ja siihen elämässä pyritään. (Keltikangas-Järvinen 2008, 97 - 99.)

Itsetuntoa voidaan kuvitella vaakana, jonka kupeissa on plussaa ja miinusta. Itsetunto on tasapainotila, johon vaikuttavat myönteiset asiat, uskomukset ja kokemukset sekä kielteisten asenteiden, uskomusten ja kokemusten kokeminen. Itsetunto on jokaisen yksilöllinen kokemus, joka muuttuu hetkestä toiseen. (Cacciatore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2008, 138.) Keltikangas-Järvisen (2008, 13 - 17) mukaan itsetunto on sitä, kuinka paljon positiivisia ominaisuuksia ihminen kokee ja näkee itsessään. Ihmisen hyvinvoinnin selittäjänä ja hyvän toiminnan selittäjänä pidetään itsetuntoa. Siitä on myös tehty tämän ajan muoti-ilmiö, jolla selitetään tekojen merkitystä ja perustellaan elämän tapahtumia.

Ihmisen itsetunto jaetaan yksityiseen ja julkiseen itsetuntoon. Nämä voidaan erotella niin, että yksityinen itsetunto on jokaisen yksityinen asia ja julkinen itsetunto on kuva, jonka ihminen antaa itsestään muille. Itsetunnon yleinen taso määrittää sen, kuinka paljon itsetunnon tasoa epäonnistuminen laskee. Itsetunnon osat toimivat hetkellisesti ja itsearvostuksen sekä itseluottamuksen tunteet voivat vaihdella suuresti. Jatkuvat onnistumiset nostavat yleistä itsetuntoa ja useat epäonnistumisen kokemukset voivat madallata sitä. (Keltikangas-Järvinen 2012, 24, 30 - 32.) Tiiviisti ajateltuna itsetunto on tunne siitä, että kokee olevansa hyvä, luottaa itseensä ja arvostaa itseään. Ihminen kokee oman elämänsä arvokkaana ja ainutkertaisena. Muiden ihmisten arvostaminen ja itsenäisyys oman elämän ratkaisuissa kuuluvat hyvään itsetuntoon, joka auttaa pettymysten sietämisissä. (Keltikangas-Järvinen 2010, 5.)

Nuori muodostaa aikuistumisvaiheessa käsityksen siitä, millainen hän on ja hänen arvomaailmansa ohjaa valintoja. Myös käsitys ympäröivästä maailmasta sekä omista mahdollisuuksista vaikuttaa omaan elämäänsä nousevat nuoren ajattelutavassa esille. Näitä voidaan pitää aikuistumisvaiheen keskeisimpinä prosesseina. Sijaiskotinuoren historia nostaa esille kysymyksiä ja pohdintaa omasta minäkuvasta sekä identiteetistä. Identiteetti määritellään yksilön itsensä kokemisen prosessiksi, joka sisältää merkityk-

sellisesti tärkeät minäkuvat. Sijaiskotinuori pohtii omaa identiteettiään ja hänen historia nostattaa luontaista pohdintaa, koska elämä lastensuojeluperheessä, huostaanotto ja sijoitus uuteen perheeseen jättävät nuoreen jälkiä. Se asettaa myös erilaisia haasteita ja ongelmia kehityskululle matkalla aikuisuuteen. (Laurila 2008, 99 - 103.)

4.5 Lähiverkoston tuki ja sosiaaliset suhteet

Lähiverkosta voidaan pitää hyvin tärkeässä roolissa nuoren itsenäistymisen tukemisessa. Huostaanoton alkuvaiheessa työstetään yhteistyötä lapsen lähiverkoston ja sosiaalityön välille, johon kuuluvat vanhemmat, huoltajat, sijaishuoltopaikan sekä muut läheiset ihmissuhteet. Jos nuorella ei ole pysyviä sukulaissuhteita, onkin tärkeää tukea nuorelle merkityksellisiä ihmissuhteita. (Laaksonen 2004, 43.)

Tuen tarve nuorella muuttuu elämäntilanteen mukaan, ja tukiverkosta rakentaessa nuori sekä hänen perheensä ovat avainasemassa, koska he tietävät parhaiten arkielämän tapahtumat. Verkostokartan avulla voidaan kartoittaa nuoren tuen tarve ja tukiverkoston rakenne, johon sisältyy myös nuoren sosiaalinen verkosto. Tukiverkosto on nuoren ja perheen apuna ja tukena tarvittaessa. Verkosto auttaa nuorta suunnittelemaan tulevaisuutta ja helpottaa itsenäistymistä. (Myllykoski ym. 2004, 87 - 89.)

Nuorelle sosiaaliset suhteet toimivat positiivisena voimavarana, joista nuori peilaa omaa toimintaansa. Kaveriryhmän painostus voi johtaa ei-toivottuun toimintaan, mistä nuoren on vaikeaa kieltäytyä kavereiden painostuksen vuoksi. Itseluottamus ja terve omanarvontunne auttavat nuorta kohtaamaan elämän hankaluuksia sekä muilta saatu positiivinen palaute tukevat nuoren kehitystä itsenäistymisen polulla. Kiusaamiskokemukset ja kielteinen palaute vaikuttavat negatiivisesti nuoren ajattelumaailmaan ja hänen omaan ajatteluun itsestään. (Koulu ja kaverit.)

4.6 Vanhempien merkitys

Sijaisvanhemmilla on merkittävä rooli nuoren hyvinvoinnin tukemisessa ja sen rakentamisessa. Sijoitetulla nuorella voi olla kahdet psykologiset vanhemmat tai ei yhtään vanhempaa. Jaettu vanhemmuus voi nostaa esiin kilpailutilanteita ja nuorta tuetaan parhaiten mahdollistamalla myönteiset suhteet kaikkiin vanhempiinsa. Siten vanhempien välille ei synny kilpailutilanteita, joissa saatetaan punnita nuoren kiintymystä van-

hempiaan kohtaan. Vanhempien toimivalla yhteistyöllä nuorelle mahdollistetaan vapaus rakentaa toimivia ihmissuhteita aikuistumisen tueksi. Jos vanhemmilla on ristiriitaja, voidaan tilannetta purkamaan pyytää sosiaalityöntekijän tai terapeutin apua. (Laurila 2008, 114 – 118.)

4.7 Koulutus

Anja Laurilan mukaan sijaisnuoren koulumenestys vaikuttaa siihen, mihin toisen asteen koulutukseen nuori hakeutuu. Koulumenestys on saattanut jäädä heikommaksi kuin nuoren kyvyt olisivat edellyttäneet, koska energia on mennyt murrosiässä itsensä rakentamiseen. (Laurila 2008, 111.) Sijaislapsi tarvitsee usein myös konkreettista tukea koulunkäyntiin, esimerkiksi perhettä avustetaan kirjojen tai ammattiopistossa käytettävien työvaatteiden hankinnassa (Lastensuojelun käsikirja).

Lastensuojelulaki määrää kunnan järjestämään koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita, jotka antavat esi-, perus- ja lisäopetuksen oppilaille tarvittavan tuen ja ohjauksen koulunkäyntiin. Kunta on velvoitettu järjestämään riittävän ohjauksen koulunkäyntiin ja ehkäistä oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksia syntyä sekä poistaa jo olemassa olevia ongelmia. Koulun ja kodin välistä yhteistyötä tulee kehittää kunnan tarjoamilla palveluilla. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 9 §.)

4.8 Asuminen ja taloudenhallinta

Nuori saattaa kokea taloudellisen itsenäisyyden vaikeana, kun yhteiskunnan antama taloudellinen tuki päättyy. Sijaisperheen lapsen raha-asioiden hallintaan voidaan vaikuttaa ottamalla sijoitettu lapsi mukaan perheen taloudenhallintaan. Taloudelliseen tilanteeseen vaikuttavat myös kerääntyneet itsenäistymisvarat ja sijaisperheen antama tuki nuoren itsenäistyessä. (Laurila 2008, 110.)

Myös tapauskohtaisesti pohditaan alle 18-vuotiaan tuen tarvetta, kun itsenäinen asuminen tulee ajankohtaiseksi. Tässä tapauksessa itsenäinen asuminen tukeminen on väli- vuokrausasumista, auttamista asunnon hakemisessa, tuetun asumisen järjestämistä, vuokravakuuksien hoitamista, asumisohjaajan tukea prosessissa tai tukihenkilön etsimistä. (Lapsen taloudellinen ja muu tukeminen.)

5 NUOREN TUKEMINEN

Nuoren itsenäinen pärjääminen mahdollistetaan pysyvillä suhteilla, kannustavalla elinympäristöllä ja hyvien päätöksentekotaitojen harjoittelulla. Nuorelle tarjotaan mahdollisuus harjoitella näitä taitoja ja annetaan tietoa fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin ylläpitämisestä. (Scannapieco, Connell-Carnick & Painter 2007, 429,434.)

5.1 Arjen hallinta

Arjen hallinnan kokonaisuuteen kuuluu fyysinen koti, kodin ylläpito, kodin vuorovai-
kutukset ja sisäinen koti. Oman arjen hallinta ja tunne sen hallinnasta sekä ihmisen oma
kokemus nousevat tärkeimmiksi seikoiksi arjen hallinnan kokemisessa. Tutkimalla
omaa osaamistaan, omia taitoja kokeilemalla ja omaa toimintaa havainnoimalla voi-
daan oman arjen hallinnan tasoa tehdä näkyväksi itselleen ja muille. Siten voidaan ha-
vaita eri osa-alueet ja niiden kehitystarpeet sekä eri osa-alueiden ylikorostuminen. Täl-
lä tavoin tuetaan yksilöä toteuttamaan ja suunnittelemaan motivoivaa toimintaa, jossa
kehitysalueet on tunnistettu. Mahdollisilla oppimiskokemuksilla tarjotaan mahdollisuus
kokea, miten eri tavoin toimimalla arjen hallinta paranee ja mikä vahingoittaa sitä. (Ki-
velä & Lempinen 2009, 16 - 17.)

Yksilö koetaan aktiivisena toimijana, joka etsii tietoa osaten hyödyntää sitä toiminnas-
saan. Vuorovaikutustaidot korostuvat tärkeäksi arjen hallinnassa, koska se on toimin-
nallista sekä kokemuksellista vaikuttamista omaan elämään ja lähiympäristöön. Yksilö
toimii omien tietojensa pohjalta sekä käyttää taitojaan hyväksi arjen hallinnan osaami-
sen lisäämiseksi. (Kivelä & Lempinen 2009, 142.) Itsenäistymisprosessin vahvistumi-
nen edellyttää omien voimavarojen löytymistä. Vuorovaikutussuhteissa muiden ihmis-
ten kanssa nuori voi kehittää arkipäivän taitoja, joita arjessa selviytyminen edellyttää.
Ajan käytön hallinnalla ja suunnittelulla arjen askareet sulautuvat päivärytmiin eivätkä
aiheuta häiriöitä fyysisessä ja psyykkisessä jaksamisessa. (Laaksonen 2004, 56,57.)

5.2 Rajat ja vapaudet

Vanhempien täytyy tarjota itsenäistyvälle nuorelle tukea, huolenpitoa, aikaa sekä tarjo-
ta tasapainoa tilan ja rajojen välille. Itsenäistynyt nuori kaipaa vapautta ja omaa liikku-
matilaa vanhempien huolehtien turvallisuudesta. Nuorelle määrättyt rajat antavat hänel-

le kokemuksen vanhempien luottamuksesta ja häneen suhtaudutaan kuin tulevaan aikuiseen. Rajat turvaavat nuoren hyvinvointia, mutta nuorelle on annettava mahdollisuus päättää yksityiselämään liittyvistä seikoista. Siten nuori ei ole liian riippuvainen vanhempien hyväksynnästä ja nuoren oma tahto sekä uskallus kehittyvät. Vanhempien täytyy kunnioittaa nuoren yksityisyyttä ja antaa mahdollisuus henkiseen ja fyysiseen kasvuun. (Rajojen asettaminen nuorelle.)

Rajojen asettaminen ja ihmissuhdeosaajan rooli ovat vanhemmuuden keskeiset osa-alueet. Aikuisen auktoriteettia, asenteita ja arvoja vastaan murrosikäinen nuori saattaa kapinoida. Leikki-ikäisenä asetetut rajat kantavat nuoruudessakin ja vanhemmat pääsevät mahdollisesti helpommalla nuoren kasvaessa. Nuorta voi opastaa tekemään valintoja ja harkitsemaan asioita vanhempien mallien avulla. Mallit auttavat nuorta neuvottelemaan ja ratkaisujen tekemisessä. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 23.) Vanhempi luo rajoja kotiintuloaikojen ja koulunkäynnin valvomisella, kotiin noutamisella ja päihteiden käyttöön liittyvien rajojen asettamisella. Jollei nuorella ole selkeitä rajoja, saattaa hänen kehittyminen vaarantua. Nuori ja vanhempi saavat olla ystäviä, mutta vanhempien tulee tarvittaessa ottaa vastuu asioiden hoidosta ja niiden päätöksistä. (Wahlberg 2005, 85.)

5.3 Kasvattajan rooli

Perhehoito-lehden artikkelissa (2010) haastatellaan kahta sijaisperhettä, joissa asuu itsenäistyviä nuoria. Sijaisperheiden rooli nuoren kasvaessa on auttaa nuorta oman elämän alkuun keskustelemalla nuoren kanssa, ohjaamalla kotitöitä tekemään ja tukemalla koulunkäyntiä. Sijaisperheet nostavat esiin tukiverkoston tärkeyden nuoren aloittaessa itsenäistä elämää. Sijaisperheet ovat suunnitelmallisesti tukeneet sijaislasten ja biologisten vanhempien suhdetta, koska näiden verkostojen tärkeys korostuu nuoren muuttaessa omilleen. (Nurminen 2010, 8 - 11.)

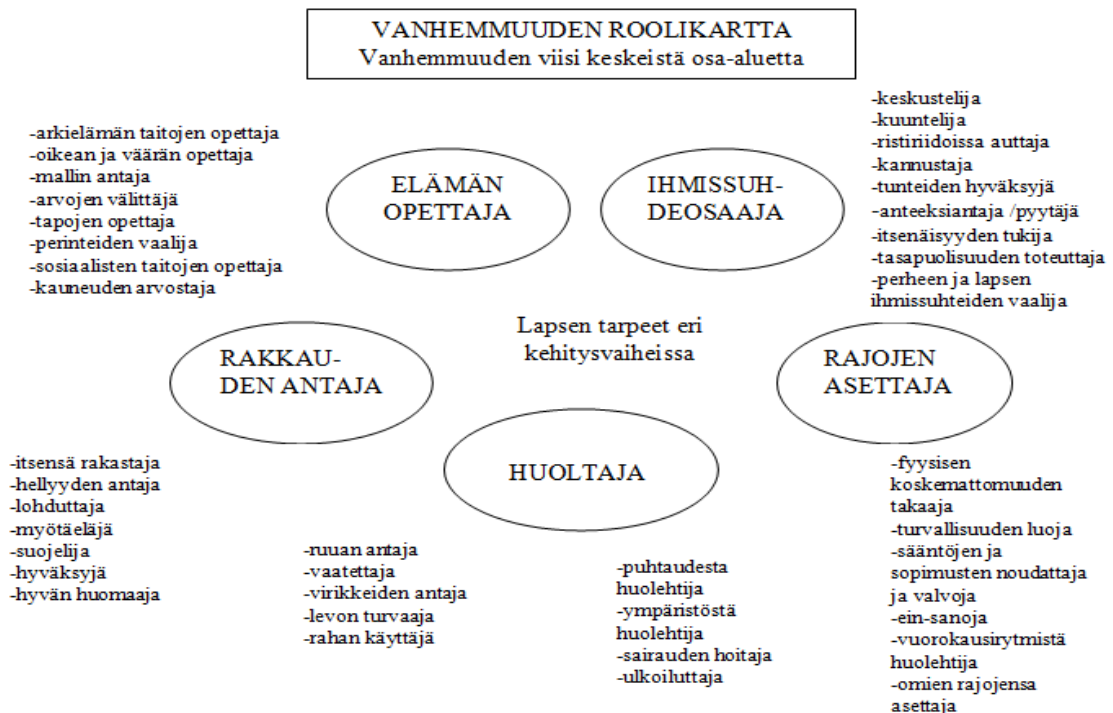
Nuoren itsenäistyessä sijaisperheen vanhempien rooli muuttuu ohjaavaksi ja motivoivaksi, joka tekee itsestään tarpeettoman sekä antaa nuoren ottaa vastuuta itsestään ja teoistaan. Nuoren kanssa keskustellaan paljon tulevasta pohtimalla yhdessä esimerkiksi päihteidenkäytön haittoja. Artikkelissa sijaisperheet tukevat itsenäistyvää nuorta auttamalla asunnon etsinnässä, käytännön asioissa ja selvittelemällä vakuutusasioita. Sijaisvanhemmat huomaavat nuorilla olevan liian vähän välineitä oman elämän aloitta-

miseen, joka näkyi käytännön asioiden hoitamisessa. Haastattelussa sijaisperheiltä nousi esille työn haastavuus sekä sijaisvanhemmuuden palkitsevuus. Perheet eivät katuneet ryhtyneensä sijaisperheiksi. (Nurminen 2010, 8 - 11.)

Vanhemmuus on haastavaa, mutta rikastuttaa elämää monin eri tavoin. Jokapäiväiseen perhe-elämään kuuluvat ilot ja murheet. Ne tukevat nuoren ja aikuisen vastavuoroista suhdetta. Perhe-elämään kuuluvat myös erimielisyydet, jotka vaikuttavat vanhempien jaksamiseen. Yhteiset ilonaiheet auttavat jaksamaan arjessa ja näin tukevat molempien osapuolten hyvinvointia. (Lammi-Taskula & Bardy 2009, 60.) Sinkkonen korostaa vanhempia tarjoamaan lapselle valmiudet, joiden avulla hän itsenäistyessä selviää mahdollisimman hyvin (Sinkkonen 2008, 22).

5.4 Vanhemmuuden roolikartta

Vanhemmuuden roolikartta on Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymän työntekijöiden kehittämistyön tulos, jonka avulla vanhemmuutta voidaan hahmottaa arkiarjessa luontevasti ja selvästi (Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä). Kuvassa 2 on esillä vanhemmuus erilaisina rooleina, joissa esille nousevat vanhemmuuden pohjaksi arkiset osaamiset, joita kaikki vanhemmat voivat oppia.

Kuva 2. Vanhemmuuden roolikartta (Varsinais-Suomen lastensuojeluyhtymä)

Vanhemmuuden roolikartta toimii työntekijän joustavana työvälineenä, joka mahdollistaa henkilökohtaisen työtteen ja viitekehysten. Kartta auttaa havainnollistamaan ajattelua ja työntekijä pystyy hyödyntämään omaa luovuuttaan sen avulla. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 5,16.) Vanhemmuuden roolikartassa roolit jaetaan päärooleihin ja alarooleihin. Elämän moninaisuuden vuoksi roolit ovat osittain päällekkäisiä. Toiminnan ja tekemisen tasot ovat alarooleja ja päärooleihin kuuluu huoltaja, elämän opettaja, rakkauden antaja ihmissuhdeosaaja sekä rajojen asettaja. (Helminen & Iso-Heiniemi 1999, 24 - 29.)

Vanhemmuuden roolikarttaa on hyödynnetty lastensuojelutyössä ja vanhemmuuden kanssa toimivien työntekijöiden parissa. Vanhemmuuden kartan avulla sijaisvanhemmat voivat arvioida omaa työtään ja käyttää sitä apuna tukiessaan nuoren biologisten vanhempien vanhemmuutta. Lastensuojelun sosiaalityössä vanhemmuuden roolikarttaa voi hyödyntää teoreettisena työvälineenä vanhemmuuden arvioinnissa. (Helminen & Rousu 2001, 3.)

6 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Kotkan kaupungin Sijaishuoltotoimisto ja yhteisten keskustelujen pohjalta muotoutui tutkimuksen aihe. Kävimme keskusteluja heidän työlehen tärkeästä ryhmästä eli sijaisperheistä. Myös sijaisperheiden tuen tarve ja sijaishuollon työn kehittäminen nousivat esiin. Tutkimustavoitteeksi tuli selvittää sijaisperheen tuen tarve nuoren itsenäistyessä ja tuoda esille itsenäistymisen tuomat haasteet perheelle.

Pyrin löytämään tutkimusongelmaan vastauksia seuraavien tutkimuskysymysten avulla:

- Millaisia haasteita nuoren itsenäistyminen tuo sijaisperheelle?
- Mitä tukea sijaisperhe kaipaa nuoren itsenäistyessä?

Ensimmäisessä kysymyksessä herätellään sijaisperhettä ajattelemaan nuoren ja perheen tilannetta sekä löytämään sen avulla uusia tuen tarpeita, joihin sijaishuoltotoimisto voi kehittää uusia keinoja perheen tueksi. Toisen kysymyksen avulla pyrin saamaan vastauksia sijaisperheen näkökulmasta, joita voidaan hyödyntää heidän kanssaan työsken-

nellessä. Sijaishuoltotoimisto aikoo hyödyntää vastauksia työnsä kehittämiseen ja siten kykenee vastaamaan sijaisperheiden tuen tarpeisiin mahdollisimman hyvin.

7 AIKAISEMMAT TUTKIMUKSET

Jaana Herralan (2003) opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää kotkalaisten sijaislasten vanhempien kokemuksia heidän ja sijaislasten saamasta tuesta ja heidän tuen tarpeesta. Opinnäytetyö kuului osana perhehoidon kehittämistyöhön. Tutkimuksen aineisto hankittiin sijaisperheiltä kyselylomakkeilla ja kahdella teemahaastattelulla. Tutkimuksessa korostui tuen tarpeen tärkeys sijoituksen alkuvaiheessa eikä murrosiän koettu tuovan välttämättä suurempia ongelmia, jos alkuvaihe oli sujunut hyvin. Sosiaalityöntekijän osuutta korostettiin tuloksissa ja heiltä toivottiin perheeseen tutustumista, tiivistä yhteydenpitoa ja tiimityötä. Perheet kaipasivat tukea kasvatuskysymyksissä, täydennyskoulutusta ja apua perhehoitajan vapaan järjestämisessä. Sijaislapset tarvitsivat tukea harrastustoiminnassa, loma- ja virkistystoimintaa sekä tukea sosiaaliselta verkostolta. Vertaisryhmätoiminta koettiin toimivana. Biologisilta vanhemmilta ja lapsen suvulta kaivattiin tukea ja heille ehdotettiin omia vertaistukiryhmiä. (Herrala 2003, 8 - 9, 35- 48.)

Pelastakaa Lapset ry (Marjomaa & Laakso 2010, 1, 77 - 78) julkaisi laajan kyselyn, jonka tuloksia käytettiin järjestön sisäisessä kehittämis- ja vaikuttamistyössä ja valtakunnallisessa työssä perhehoidon kehittämiseksi. Kysely tehtiin Pelastakaa Lapset ry:n omassa toiminnassa mukana oleville perhehoidossa asuville lapsille ja nuorille, sijaisvanhemmille sekä osalle biologisille vanhemmille ja sosiaalityöntekijöille. Tavoitteena oli tehdä yhteinen selvitys perhehoidon kokemuksista, perhehoidon aikaisen tuen toteutumisesta ja kehittämistarpeista. Kyselyn perusteella sijaisvanhemmat kokivat saavansa suhteellisen hyvin täydennyskoulutusta sekä keskustelutukea sosiaalityöntekijältä ja terapiapalveluita. Eniten sijaisvanhemmat toivoivat saavansa enemmän vertaisryhmä- tai pienryhmätoimintaa, mentorin tukea tai kriisiapua. Kyselyssä nousi esiin, että on paljon sijaisvanhempia, jotka eivät ole tarvinneet lainkaan tällaista tukea. Tuen tarvetta sijaisvanhemmilla oli myös lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvissä seikoissa, oman jaksamisen tukemisessa ja korvauksiin liittyvissä ongelmissa.

Anita Kumlin (2012) teki opinnäytetyön Satakunnan kuntien lastensuojelussa alkutuen mallintamisesta sijaisperheiden tueksi. Opinnäytetyössä kuvattiin Porin ja Rauman las-

tensuojelussa työskentelevien sosiaalihjaajien kokemuksia sijaisperheiden tukemisesta. Sosiaalihjaajia haastateltiin ryhmähaastattelussa ja aineisto analysoitiin sisällönanalyysi menetelmää käyttäen. Alkutukimallin tavoitteena oli tarjota lapselle hänen tarpeitaan vastaava perhe, onnistuneet perhesijoitukset sekä lapsen ja biologisten vanhempien yhteyden tukeminen. Kaikki haastateltavat ottivat alkutukimallin osaksi omaa työtään.

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Pohdin tutkimuksen aihetta oman työhistoriani pohjalta. Olen työskennellyt lastenkodeinohjaajana yksikössä, jossa asui 13 - 18-vuotiaita nuoria. Itsenäistyminen ja siihen valmentautuminen tulivat työni kautta hyvin tutuiksi. Olin keväällä 2011 yhteydessä sijaishuoltotoimistoon ja tiedustelin heidän tarvetta opinnäytetyölle. Tuula Kiurun ja Raija Lappalaisen kanssa keskustelimme alustavista aiheista, joita olisi mahdollista tutkia. Opinnäytetyön sopimus allekirjoitettiin elokuussa 2011 ja sijaishuoltotoimiston esittämän tutkimustarpeen pohjalta tarkentuivat opinnäytetyön tutkimuskysymykset.

8.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ihmistä suositaan tiedon keruun välineenä ja tiedon hankinta on kokonaisvaltaista. Tutkittavien näkökulmat pyritään saamaan mahdollisimman hyvin esille ja kohderyhmä on valikoitunut tarkoituksenmukaisesti. Laadullisessa tutkimuksessa hyödynnetään metodeja, joilla haastateltavien ääni pääsee esille, kuten teemahaastattelua. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkittava kohde määrittelee aineiston koon, koska siinä pyritään ymmärtämään tutkimuskohdetta. Tutkimuksen metodiksi kannattaa valita kyselylomake, haastattelu tai asenneskaala, kun halutaan selvittää tutkittavien ajatuksia, tunteita, kokemuksia ja uskomuksia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 179, 182, 185.) Laadullinen tutkimus tarvitsee perustakseen teoriaa, jonka avulla tuodaan esiin teoreettinen viitekehys. Tutkimuksessa on käytetty yleisempiä laadullisen tutkimuksen aineistonhankintamenetelmiä, kuten haastattelua ja kyselyä. (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 18 - 19.) Tutkimuksen painopiste on sijaisperheiden kokemuksissa tuen tarpeesta

nuoren itsenäistyessä. Työn tarkoituksena on tarkastella tutkittavien kokemuksia ja nostaa sen kautta esiin heidän tuen tarpeitaan nuoren itsenäistymisprosessin aikana.

8.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimuksen kohderyhmänä ovat sijaisperheet, joissa asuu yli 13-vuotias nuori. Kotkan sijaishuollon asiakkaana on 31 perhettä, joissa asuu 13 - 18-vuotias nuori. Sijaishuoltotoimisto auttoi haastattelukutsujen ja kyselyn lähettämässä sijaisperheille. Tutkimuksen haastattelukutsu (liite 1) lähetettiin sähköpostitse perheille, ja tähän vastasi kaksi perhehoitajaa. He suostuivat yksilöhaastatteluun ja toivoivat sen tapahtuvan puhelinhaastatteluna elämäntilanteensa vuoksi.

Tutkimukseen osallistujien joukossa oli naisia sekä miehiä. Vähäisen haastattelumäärän vuoksi lähetin sijaishuollon työntekijän kautta perheille vielä kyselylomakkeen, jonka avulla tutkimuksen aineistoa kerättiin lisää. Kyselylomakkeita palautettiin minulle kahdeksan kappaletta. Vastauksia sain yhteensä kymmenen kappaletta haastattelut mukaan lukien.

8.3 Aineiston keruumenetelmät

Sijaisperheiden haastattelut oli tarkoitus tehdä ryhmähaastatteluna, mutta siihen ei ilmoittautunut yhtään haastateltavaa. Sijaistoimiston yhdyshenkilön Tuula Kiurun kanssa keskusteltuani päädyin käyttämään kahta aineiston keruumenetelmää saadakseni mahdollisimman luotettavan tutkimustuloksen. Aineisto on kerätty kahta laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmää käyttäen. Tutkimuksessa haastattelua ja kyselyä käytettiin rinnakkain tutkittavan ongelman mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73).

Aineiston kerääminen kahdella menetelmällä lisää tutkimustulosten luotettavuutta. Tutkimuksessa on käytetty menetelmätriangulaatiota, koska siten kohdetta on mahdollista tutkia samanaikaisesti useammilla tutkimusmenetelmillä. Opinnäytetyössä menetelmätriangulaatiota on hyödynnetty aineiston keräämisvaiheessa. Haastatteluaineisto on saatu kahden teemahaastattelun ja kahdeksan kyselylomakkeen pohjalta. Yksittäisen tutkimusmenetelmän käytöllä ei mahdollisteta riittävään laajaa kuvaa tutkittavasta aiheesta. Kahden menetelmän yhteiskäyttö tarjoaa mahdollisuuden tutkia aineistoa useammista näkökulmista ja lisäksi luotettavuutta tutkimukselle. Opinnäytetyössä teema-

haastatteluiden kautta päästään lähemmäksi sijaisperheiden omia kokemuksia ja näkemyksiä tutkittavasta aiheesta. (Eskola & Suoranta 1999, 69 - 71.)

8.3.1 Teemahaastattelu

Haastattelut toteutin teemahaastattelun (liite 2) mukaisesti jakaen aihealueet teemoittain, mutta välttämättä kysymysten tarkkaa muotoilua ja järjestystä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 203). Teemahaastattelua kutsutaan myös puolistrukturoiduksi haastattelumenetelmäksi, jossa on selkeä näkökohta haastattelulle. Tutkittavan ääni ja ajatukset sekä kokemukset pyritään tuomaan siten esille. Teemahaastattelun haastattelu jaetaan aihepiireittäin, joka pohjautuu tutkimuksen viitekehykseen. Teemahaastattelun avulla pyritään tuomaan yksilön ajatukset, tunteet ja kokemukset esille. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47 - 48.)

Otin yhteyttä haastateltaviin ja kerroin tutkimuksen taustoista ja tavoitteista. Puhelussa sovimme haastattelun ajankohdan. Puhelun alussa pyysin luvan puhelun äänittämiseen ja selvensin aineiston hävittämiseen liittyvät seikat. Selvitin, että haastatteluaineisto käsitellään luottamuksellisesti eikä opinnäytetyössä ilmene haastatteluun osallistuneiden henkilöllisyys. Kerroin tutkimusaineiston olevan ainoastaan tutkijan omassa käytössä. Haastattelutilanne sujui luontevasti ja hyvä keskusteluyhteys syntyi haastateltaviin. Yhden haastattelun kesto oli noin tunti.

Tutkijan kuuluu informoida haastateltavalle, miksi hän haluaa tallentaa haastattelun, miten tallennettua aineistoa tullaan hyödyntämään tutkimuksessa, miten ne säilytetään ja hävitetään tutkimuksen valmistuttua (Oliver 2004, 45). Teemahaastattelu sopii hyvin kokemusten tutkimiseen ja voi tuottaa uutta tietoa sijaishuoltotoimiston työn kehittämisen tueksi. Kokemusten tutkimisella ja niiden tuloksilla mahdollistetaan työn laadun parantaminen.

Haastattelun pohjana toimi teoreettiseen viitekehykseen pohjautuvat viisi teemaa, ja haastateltavan taustatiedoista keskustelimme haastattelun alussa. Tukisanoja sekä lisäkysymyksiä hyödynnettiin haastattelun kulun sujumiseksi ja näiden kautta selvitettiin sijaisperheiden tuen tarvetta nuoren itsenäistyessä. Haastattelurungon ensimmäinen teema käsitteli sijaisperheiden *tarpeelliseksi koettuja tukimuotoja* ja toisessa perehdyttiin *sijaishuollon tarjoaman lisätuen tarpeellisuuteen nuoren elämänhallinnan näkökulmasta*.

Kolmas teema syventyi *haastateltavien kokemuksiin tuen tarpeesta nuoren itsenäistytessä* ja neljännessä osassa *selvitetään muiden tukien tarpeellisuutta*. Viides haastattelurungon teema antoi haastateltavalle *vapaan sanan* kertoa kokemuksistaan ja nostaa esille haastattelun kannalta oleellisia seikkoja sekä kehittämistarpeita.

8.3.2 Kysely

Vähäisen haastattelumäärän vuoksi tein sähköpostikyselyn (liite 3), minkä tarkoituksena oli kerätä lisää aineistoa. Sijaishuoltotoimiston kautta lähetin perhehoitajille kysely, jossa oli teemahaastattelun rungon pohjalta tehtyjä kysymyksiä. Lomakkeen avulla kerättiin tietoa sijaisvanhempien kokemuksista, toiveista, mielipiteistä ja ideoista, joilla voidaan kehittää sijaishuoltotoimiston työtä.

Kysely oli tiivis ja siinä painotettiin ainoastaan teemojen mukaisia pääpiirteitä, jotka ilmenivät myös teemahaastattelussa. Kyselyssä käytettiin avoimia kysymyksiä ja monivalintakysymyksiä, joihin vastaaja merkitsi rastilla vastausvaihtoehdon. Rastittaminen on osoittautunut vastaajille helpommaksi tavaksi kuin esimerkiksi vastauksen rengastaminen. Myös monivalintakysymyksen ja avoimen kysymyksen välimuotoa käytettiin kyselyssä, koska avoimen vaihtoehdon tarjoamisella saadaan uusia näkökulmia esille. Kyselyn mukana oli lähetekirjelmä, jossa ilmeni opinnäytetyön tarkoitus. Kirjelmästä ilmeni palautuspäivä ja tutkijan kiitokset vastaajille. (ks. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 191- 199.)

8.4 Tutkimuksen kulku

Maaliskuussa 2013 oli työni suunnitteluseminaari, jossa sain hyviä kehittämisideoita ja konkreettisia neuvoja opinnäytetyöprosessiin. Opinnäytetyön sopimus ja aiheenvahvistus olivat kaikki tähän mennessä asianmukaisesti hoidettuna. Tutkimuslupahakemukseen sain viranhaltijanpäätöksen 7.3.2013 (liite 4). Tutkimusluvan hyväksyjille ilmoitin aineiston keruumenetelmän muutoksesta ryhmähaastattelusta kyselyyn sekä teemahaastatteluun.

Maaliskuun lopulla ja huhtikuun alussa toteutin teemahaastattelut ja kyselyn sijaisperheille. Samanaikaisesti kirjoitin teoriapuolta valmiiksi. Haastattelut tehtyäni sekä kyselyn vastaukset saatuaani tein aineiston litteroinnin ja analysoinnin. Pystyin keskittymään

vain opinnäytetyön tekemiseen, koska muut opiskeluun liittyvät opinnot olen jo suorittanut. Huhtikuussa viimeistelin opinnäytetyöni ja johtopäätökset.

8.5 Aineiston analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa aineistolta kysymällä voidaan tarkastella tutkittavaa materiaalia. Analyysin päämäärä on aineiston tiivistäminen ja nostaminen abstraktiotasolle. (Kylmä & Juvakka 2007, 66.) Aineisto on analysoitu aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen, koska sitä käytetään kuvaamaan aineistoa sanallisesti. Laadullisen tutkimuksen metodia on sisällönanalyysi ja sen avulla etsitään merkityssuhteita. Näiden tieto esitetään tutkimuksessa sanallisesti. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin tavoitteena on aineiston pelkistäminen jakamalla aineisto osiin, jonka jälkeen aineisto ryhmitellään vastaamaan tutkimuskysymyksiin. (Vilka 2005, 139- 140.)

Teemoittelu nostaa esiin jokaisen teeman sanoman. Aineisto jaetaan osiin ja järjestellään loogisesti eri teemojen alle. Teemoittelun avulla jaetaan samaan kuuluvia teemoja omiin osioihin. Analyysin teemoina voivat olla teemahaastattelurungossa käytetyt teemat, joten analysointi on yksinkertaista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 3.)

Litteroin haastattelut teemahaastattelurungon pohjalta ja tein haastatteluista yhteenvedon teemojen mukaisesti. Kyselyn tulokset kirjasin paperille lyhyesti ranskalaisin viivoin huomioiden tutkimuskysymykset. Aineiston analyysissä oli apuna teemahaastattelun teemat, kyselyn teemat ja kysymykset. Näiden keskeisten aihealueiden perusteella jaottelin tutkimustulokset:

- sijaisperheen kokemukset tukimuodoista
- sijaisperheen kokemukset tuen tarpeesta nuoren itsenäistyessä
- sijaisperheen tuen tarve nuoren elämänhallinnan tukemisessa
- sijaisperheiden tuen tarpeeseen liittyviä kokemuksia ja kehittämistarpeita

9 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustulokset on esitetty aineistossa nousseiden aihealueiden mukaisesti. Tutkimustulokset on esitelty siten, että haastateltavien henkilötiedot eivät ole tunnistettavissa. Suoria lainauksia en hyödyntänyt tutkimuksessani, koska halusin välttää henkilöiden mahdollisen tunnistettavuuden. Tutkimustulokset on esitelty teemahaastattelujen ja kyselyjen pohjalta eritellen ne omiksi osioiksi. Haastateltavilla ja kyselyyn vastanneilla perhehoitajilla oli vankka kokemus sijaisperheenä toimimisesta, joka välittyi myös tuloksiin. Sijaisperheiden perherakenteissa oli vaihtelevuutta, mikä toi tuloksiin erilaisia näkökulmia.

9.1 Sijaisperheen kokemukset tukimuodoista

Teemahaastattelun tulokset

Päihteisiin liittyvällä koulutuksella sijaisperheet toivoivat neuvoja ja tukea mahdollisten nuorten päihdeongelmien kohtaamisiin. Peruslähtökohtana voi pitää turvallisen kodin tarjoamista, koska siten nuorelle tarjotaan tukea, kannustusta ja selkeitä rajoja. Nuoren kuuntelu ja hänen asioista kiinnostuminen antaa nuorelle hyviä lähtökohtia päihteisiin suhtautumisessa. Tukihenkilöitä kaivattiin nuorten tueksi itsenäistymisprosessiin, jolloin saatu tuki auttaisi myös sijaisperheen jaksamista. Tukihenkilö tarjoaa kokemustaan ja aikaansa nuorelle, kun hän tai sijaisperhe sitä tarvitsee. (Kinnunen 2011, 94 - 95.)

Vertaisryhmistä ja sosiaalisten suhteiden kautta saatu tuki todettiin olevan tärkeää oman jaksamisen kannalta. Raitasen mukaan (2008, 164 - 165) sijaisvanhemmat haakeutuvat vertaistukiryhmiin, jotta voivat jakaa sijaisvanhemmuuden haasteita ja ilon aiheita. Samankaltainen elämäntilanne yhdistää vertaisryhmän ryhmäläisiä ja ryhmän tehtävänä on yhteisesti määriteltyjen tavoitteiden saavuttaminen ja ryhmän kiinteyden vahvistaminen. Ryhmään osallistuvat hyötyvät ryhmän toiminnasta ja vaikuttavat sen kautta toisiinsa.

Verkoston kautta sijaisperheet saivat tarvittavaa tukea ja ohjausta, minkä sijaisperheet kokivat tarpeellisena tukimuotona. Lähiverkoston tuki on tärkeässä osassa nuoren itsenäistyessä ja Saastamoisen mukaan (2008, 104) siten mahdollistetaan lapsen yhteydenpito hänelle läheisiin ihmisiin sekä biologiseen sukuun. Yhteydenpidon tukeminen

vahvistaa nuoren kokemusta jatkuvuudesta. Vanhempien, huoltajien, sijaishuoltopaikan ja muiden tärkeiden aikuissuhteiden yhteistyön avulla mahdollistetaan nuoren edun mukainen yhteistyö ja kumppanuuden pohja lähiverkoston toiminnalle (Laaksonen 2004, 43).

Tämän aihealueen tuloksista ilmeni myös toive sosiaalityöntekijän ottavan useammin yhteyttä perhehoitajaan sekä yhteydenpitoon kaivattiin säännöllisyyttä. Varsinkin sijoituksen alkuvaiheessa sijaisvanhempien tuen tarve oli suuri ja siinä kaivattiin tiivistä yhteydenpitoa sijaishuoltotoimiston kanssa. Sijaishuollon työntekijöitä kohtaan oltiin kiitollisia avun ja tuen määrästä nuoren sijoituksen aikana. Sosiaalityöntekijällä on vastuuta lastensuojeluasioiden hoidosta ja keskeinen rooli lapsen edun toteutumisen valvojana. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on tehtävänänsä yhteistyö sijaishuollon aikana, lapsen ja lapsen läheisten yhteydenpidon tukeminen ja sijaishuoltopaikan yleinen valvonta. (Saastamoinen 2008, 72 - 77.)

Kyselyn tulokset

Tutkimustuloksissa nousi esille taloudellisen tuen tärkeys, koska se mahdollisti nuorelle tarvittavat hankinnat. Perhehoitajien palkkaus koettiin tarpeellisena seikkana perhehoidossa. Ketolan (2008, 43) mukaan osassa sijaisperheistä ainakin toinen vanhemmista toimii perhehoitajana päätoimisesti ja perhehoitajana toimiminen on hänen pääasiallinen ansionmuotonsa.

Tuloksissa ilmeni eroavaisuuksia ammatillisen tuen muodoissa ja esille nousi, että sosiaalityöntekijän antamaa tukea ja työnohjausta pidettiin koulutusta tärkeämpänä. Ketola (2008, 46 - 49) nostaa esiin sijaisperheiden valmentavan tahon tärkeyden myös sijoituksen jatkoprosessissa ja koulutuksen pitää pyrkiä vastamaan tarjonnaltaan eri elämäntilanteissa olevien perhehoitajien tarpeisiin. Perheen ja sosiaalityöntekijän luottamussuhdetta, perheen valmiuksien tuntemista ja hankittua tietoa ei voida hävittää vaihtamalla toimijoita kesken prosessin. Vapaiden tärkeys ei noussut esille tulosten tarkastelussa, vaikka ne kuuluvat perheiden tukimuotoihin.

9.2 Sijaisperheen kokemukset tuen tarpeesta nuoren itsenäistyessä

Teemahaastattelun tulokset

Esille nousi nuoren biologisten vanhempien tukemisen tärkeys, ja sen toivottiin olevan kasvatuksellista tai vertaistukea, koska nuoren palatessa sijoituksen päätyttyä takaisin syntymäkotiinsa saattoivat samat ongelmat odottaa nuorta ja nuori taantui. Silloin perhehoitaja joutui auttamaan nuorta sekä vanhempaa ja omat keinot eivät välttämättä riittäneet siinä tilanteessa. Biologisia vanhempia tukemalla tuetaan myös sijaisperheen jaksamista, koska useasti nuori ja hänen syntymävanhempansa tukeutuvat sijaisvanhempiin. Saastamoisen mukaan (2008, 132 - 133) nuoren biologisilla vanhemmilla on tärkeä rooli nuoren sopeuttamisessa sijaishuoltoon ja vanhemmat tarvitsevat tukea tilanteeseen. Nuoren ja vanhempien suhdetta on tärkeä tukea sijoituksen aikana, jotta vanhemmat kykenevät ymmärtämään lapsensa tilanteen.

Kokemusten perusteella perhehoitajat toivoivat tukea nuoren kasvatukseen ja opetukseen, koska perhehoitoon saapuvan nuoren kasvatustavat ja toimintatavat voivat olla vääristyneitä. Laurilan (2008, 114 - 116) tutkimuksen perusteella nuoret siirsivät biologisten vanhempien piirteitä sijaisvanhempiin ja nuoren hylkäämiskokemukset saattoivat olla esteenä sijaisperheeseen kiintymisessä. Sijaisvanhempien rooli nuoren hyvinvoinnin rakentamisessa on merkityksellinen. Roolimallina sijaisperhe antaa kuvan siitä, miten perheessä eletään toimivaa arkea. Nuoren hyvä kasvatustuu myönteisestä suhteesta biologisiin vanhempiin ja sijaisvanhempiin.

Perhehoitajat halusivat tulla kuulluiksi nuoren itsenäistymissuunnitelmissa ja toivoivat, että nuori saisi kasvaa rauhassa perhehoidossa kahdeksantoista vuotta täytettyään. Nuoren ohjaaminen itsenäiseen elämään on monivaiheinen ja rankkakin kokemus. Jälkihuollon työntekijät haluavat tarjota nuorille enemmän ohjausta ja neuvontaa. Keskusteluihin on hyvä ottaa mukaan vanhempi, jotta itsenäistymiseen liittyvistä sopimuksista ja suunnitelmista on tieto kaikilla. Itsenäistymisen onnistumisessa on keskeistä hyvät aikuis- ja viranomaissuhteet ja tärkeintä työskentelyssä on luottamuksen syntyminen. (Laaksonen 2004, 25 - 28.)

Tutkimustuloksissa ilmeni perhehoitajien huoli nuorien liian varhaisesta pois muuttamisesta ja siihen kaivattiin tukea sijaishuolloilta. Jälkihuollon tarve ja merkitys täytyisi tuoda esille, jotta sijoituspaikat määriteltäisiin niin, että sijaishuollon yksiköt voisivat

tarjota toimintaa myös jälkihuollolle. Nuorelle olisi tarjottava tukea, jotta asuminen onnistuisi mahdollisimman hyvin. Nuoren asumisvaihtoehtoja suunniteltaessa olisi otettava huomioon nuoren tuen tarve ja asumismuotojen tuen määrä, jotta pystyttäisiin tarjoamaan sopivia asumisvaihtoehtoja. (Laaksonen 2004, 32.)

Kyselyn tulokset

Sijaisperheet kaipasivat yhteistyötä sijaishuollon kanssa silloin, kun nuoren itsenäistymisvaiheessa ilmeni ongelmia. Näihin haluttiin sosiaalityöntekijän kanssa yhdessä etsiä ratkaisuja. Perhehoidon artikkelissa yhteistyötä odotusten ristivedossa (Lindfors 2012, 13) sosiaalityöntekijöiden mainitaan olevan merkittävässä roolissa perhehoitoprosessissa. Artikkelissa ilmenee, että sosiaalityöntekijät kokevat sosiaalityöntekijöiden määrän liian vähäiseksi, työtä heillä on liikaa ja sosiaalityöntekijän kohdennettua aikaa perhehoitajien kanssa tehtävään yhteistyöhön on liian vähän. Sosiaalityöntekijän persoona ja ammatillisuuteen liittyvät tekijät vaikuttavat erityisesti yhteistyöhön sijaisperheiden kanssa. Sijaisperheen ja sosiaalityöntekijän yhteistyön onnistumiseen vaikuttavat keskinäiset roolit ja tasa-arvo. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus, tavoitettavuus ja yleinen tuen puute nousivat ongelmaksi perhehoidon vakiintuneessa vaiheessa.

Vastauksissa nousi esille kokonaisvaltainen nuoren itsenäistymisen tukeminen. Nuoren tukemisessa voi hyödyntää itsenäistyvän nuoren roolikarttaa, jonka avulla voidaan huomioida kaikki elämän osa-alueet. Kartta soveltuu hyvin nuorten kanssa tehtävään työhön, koska sen avulla eritellään nuoren vahvuuksia ja heikkoja osa-alueita. Huolen aiheen nousevat konkreettisesti kartassa esille ja niihin voidaan nuoren kanssa miettiä keinoja tueksi itsenäistymisprosessiin. (Itsenäistyvän nuoren roolikartta.)

9.3 Sijaisperheen tuen tarve nuoren elämänhallinnan tukemisessa

Teemahaastattelun tulokset

Perhehoitajat kokivat nuoren taloudenhoitoon liittyvien taitojen opettamisen olevan ainostaan sijaisperheen vastuulla ja nuorille toivottiin taloudenhoitoon sekä raha-asioihin liittyviä kursseja. Näissä nuori saisi konkreettista ohjausta ja harjoittelua arjen taidoista. Ulkopuolisen ihmisen ohjausta toivottiin helpottamaan nuoren taitojen opettelua ja tukemaan siten perhehoitajien työtä. Nuorten arjen hallinnan taidot koettiin käytännössä puutteellisiksi ja niiden ohjaamiseen perhehoitajat kaipasivat ohjeistusta.

Similä (2012) kirjoittaa, että nuorilta kysyttäessä heidän arjen hallinnasta, nousevat esille nuorten selviäminen arkirutiineista. Nuoret nostavat esille talouden hallinnan, mielenterveysongelmat, ruokailu- ja liikuntatottumukset ja päihteidenkäytön. Kun nuori kykenee ottamaan vastuun arjen hallinnasta, lisää se yksilön hyvinvointia.

Koulun ja kodin yhteistyön koettiin tukevan perhehoitajien työtä. Opetushallituksen (2010) mukaan lapsen ensisijainen vastuu lapsen ja nuoren kasvatuksesta on vanhemmilla. Oppilaan opetuksesta ja kasvatuksesta vastaa hänen koulu osana koulu yhteisöä. Koulu antaa vanhemmille tietoa, että he voivat olla mukana edistämässä lapsensa koulunkäyntiä. Koulutyön onnistuminen vaatii kodin ja koulun tiivistä yhteistyötä.

Kyselyn tulokset

Sijaisperheet kaipasivat lisää tukea nuoren itsetunnon, minäkuvan ja arvomaailman tukemiseen myös ulkopuoliselta taholta. Nuoren itsetunnon tukeminen lisää hänen hyvinvoinnin tunnetta. Hyvällä itsetunnolla on yhteys kykyyn selvitä pettymyksistä ja epäonnistumisista. Hyvän itsetunnon omaava henkilö kykenee vaikuttamaan riittävästi omaan elämäänsä. Hyvällä itsetunnolla on vaikutus ihmisen sosiaalisiin taitoihin ja kykyyn tulla toimeen muiden ihmisten kanssa. Vahva itsetunto tukee sosiaalisten taitojen oppimista ja toimii pohjana empatialle. (Keltikangas-Järvinen 1994, 36 - 37.)

Nuoren lähiverkoston tärkeys nousi tutkimustuloksissa esille. Lähiverkoston tuella oli suuri merkitys itsenäistymisen onnistumisessa ja käytännön asioiden hoidossa. Perhehoitajat toivoivat tukea nuoren sosiaalisten suhteiden tukemiseen, jotta nuorella olisi itsenäistyessä toimivat sosiaaliset verkostot. Sen koettiin tukevan nuorta, eikä syrjäytymistä tapahtuisi niin herkästi.

Nuoren sukulaisilla ja muilla läheisillä saattaa olla voimavaroja nuoren tukemiseen. Nuorelle kuuluminen yhteisöön esimerkiksi perheeseen, sukuun, kouluun, harrastuksiin, työhön tai järjestöihin on tärkeää. Nuoret tarvitsevat turvallisia aikuisia ympärilleen, joiden kanssa ihmissuhteet ovat jatkuvia. Toimivat ihmissuhteet tukevat nuoren tervettä kehitystä. (Taskinen 2007, 11.)

9.4 Nuoren itsenäistymisen tuomat haasteet sijaisperheelle

Teemahaastattelun tulokset

Perhehoitajat kokivat nuoren itsenäistymisen haastavana prosessina. Perhehoitajien kokemus ristiriita sosiaalityöntekijöiden ja sijaisvanhempien välillä nuoren itsenäistymisen ajankohdasta nousi tuloksissa esille. Heistä tuntui haastavalta pitää nuori vielä sijaisperheessä kasvamassa, kun samanaikaisesti sosiaalityöntekijät kannustivat nuorta muuttamaan pois. Sijaisperheet kokivat vastuuta nuoresta, kun hän oli muuttanut pois sijaisperheestä.

Perhehoitajat kokivat nuorten itsenäistymiseen liittyvät ongelmat haastavina ja toivoivat niihin tarpeeksi aikaista sekä vaikuttavaa puuttumista, jotta nuori saataisiin ajoissa pois vaikeasta tilanteesta. Tähän kaivattiin sosiaalityöntekijöiden nopeaa apua ja reagoimista. Lastensuojelulaki turvaa lapsen oikeuksia sijaishuollon aikana. Nuorella on oikeus hyvään sosiaalihuoltoon ja hänelle sopivaan sijaishuoltopaikkaan. Sosiaaliviranomaiset, sijaishuoltopaikka ja lapsen vanhemmat vastaavat nuoren oikeuksien toteuttamisesta. Kaikilla osapuolilla on velvollisuus toimia nuoren oikeuksien toteutumiseksi ja siihen tulee kiinnittää huomiota. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 52 §.)

Tuloksia tutkiessa nousi esiin myös yhteistyö nuoren biologisten vanhempien kanssa ja sen haastavuus perhehoitajille. Biologisille perheille kaivattiin tukea vanhemmuuteen, sääntöjen sekä rajojen asettamiseen. Perhehoitajat tukivat myös nuoren biologisia vanhempia heidän omassa vanhemmuudessa ja tähän perhehoitajat kaipasivat tukea. Perhehoitajien työ koettiin haasteellisena nuorten vakavien ongelmien lisääntyessä. Räsänen ja Sillgren (2008) tutkivat opinnäytetyössään sijaisvanhempien yhteistyötä biologisten vanhempien kanssa sijoituksen aikana. Heidän tutkimuksen tulokset nostivat esille, että vanhempien välistä yhteistyötä on melko vähäisesti. Tuloksissa ilmeni, että sijaisvanhempien ja biologisten vanhempien välisen yhteistyön määrittelee ulkopuolinen taho ja lapset oireilevat vanhempien yhteisten tapaamisten jälkeen. Onnistuneessa sijoituksessa sosiaalityöntekijällä koetaan olevan suuri merkitys.

Kyselyn tulokset

Jälkihuollon puutteen perhehoitajat nostivat esille, koska silloin perhehoitaja koki jäävänsä virallisesti pois nuoren kuvioista, vaikka epävirallisesti jatkoivat osana nuoren ja

syntymäperheen elämää. Nuori haluaa kehittyä itsenäiseksi aikuiseksi, mutta sijaishoidon päätyttyä syrjäytymisen vaara on suurempi. Nuoren toivoa tukemalla tuetaan hänen mahdollisuutta hyödyntää omia resursseja mahdollisimman hyvin. Nuoren tukemisen lisäksi nuoren itsenäistyminen täytyy nähdä myös työntekijän puolelta. Sijaisvanhemman työssä jaksamisen ja työmotivaation kannalta on tärkeää, ettei monen vuoden ajan tehtyä työtä jätetä kesken. Sijaisvanhemmalle saattaa olla henkisesti raskasta, jos ei näe työnsä tuloksia tai tuntee niiden valuvan hukkaan. (Laaksonen 2004, 11.)

Tulosten perusteella perhehoitoon kaivattiin lisää sijaisvanhempia ja tukihenkilöitä. Perhehoitajat toivoivat omille nuorilleen tukihenkilöitä, jotka tukisivat myös nuorta hänen itsenäistyessään. Lastensuojelun käsikirjan (2011) mukaan nuoren muuttaessa kohti itsenäistä elämää, hän kaipaa tukea turvalliselta aikuiselta. Tukihenkilö voi tarjota nuorelle tukea itsenäistymisen tueksi.

Sijaisnuoren ja biologisten lasten välisistä suhteista ei tutkimustuloksissa ilmennyt haasteita, vaan lasten välit toimivat puolin ja toisin. Oittisen ja Pietikäisen (2001) opinnäytetyön tuloksissa perhekotien biologiset lapset kokivat perhekotitoiminnan positiivisena asiana. Biologiset lapset hyväksyivät sijoitetut lapset osaksi omaa perhettä, mutta joissakin tapauksessa pakon edessä. Tulosten perusteella kotona vallitseva melu ja rauhattomuus häiritsivät biologisia lapsia.

9.5 Sijaisperheiden tuen tarpeeseen liittyvät kokemukset ja kehittämistarpeet

Teemahaastattelun tulokset

Tuloksissa ilmeni perhehoitajien kokemusten perusteella tarvetta järjestää itsenäistyvälle nuorelle välivaihe asumiseen, ettei nuori muuttaisi suoraan yksin asumaan tai syntymävanhemmille. Nuoren itsenäistyminen sekä siihen kasvaminen ja ohjaaminen ovat suunnitelmallista työtä. Itsenäistymisen eteen tehdään suuri työ jo sijoituksen aikana. Siirtyminen kohti uutta elämänvaihetta on helpompaa, kun nuorella on selkeä käsitys itsestä ja eletystä elämästä. (Laaksonen 2004, 24 - 25.)

Esimerkiksi tuettua asumisen mahdollisuutta toivottiin tarjottavan enemmän. Perhehoitajat kaipasivat nuoren asumiseen vaihtoehtoja, jotka takaisivat nuorelle hänen kaipaaman itsenäisyyden. Jos nuoren edellytykset ovat realistiset, keskeisenä tavoitteena on nuoren eteneminen itsenäiseen asumiseen. Muissa tilanteissa nuorelle voidaan tarjota

sopivampaa asumismuotoa, esimerkiksi lievää, vahvennettua tai vahvaa tukea. (Laaksonen, 58 - 59.)

Tukimuotoihin toivottiin sisältyvän helposti tarjolla olevaa tukea ja kasvatusmallia. Nuorelle haluttiin antaa vastuuta ja sitouttaa nuori sovittuihin itsenäistymiseen liittyviin sääntöihin. Näihin seikkoihin perhehoitajat toivoivat myös ulkopuolista apua. Itsenäistymisprosessin vahvistuminen ja omien voimavarojen löytyminen tukevat kiinnittymistä arkipäivään. Arkipäivän hallintaa voi harjoitella vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Nuori voi jakaa kokemuksiaan arjessa selviytymisestä ja vuorovaikutustaidoistaan. Yhteisen toiminnan avulla kerätty kokemus luo turvallisuutta ja pohjaa mielekkäälle elämälle. (Laaksonen 2004, 57.)

Kyselyn tulokset

Perhehoitajat nostivat esille tarpeen selkeisiin suunnitelmallisiin tukimuotoihin, mitkä tukisivat mahdollisimman kokonaisvaltaisesti perhehoitoa nuoren itsenäistyessä. Janhusen (2008, 40) mukaan sijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijöiden tulee oppia tunnistamaan sijaisperheen tuen tarve ja rohkaista perhettä hakemaan apua. Sijoituksen jatkuvuuden kannalta sijaisperheen tiivis yhteistyö koetaan tärkeäksi. Yhteistyö on parhaimmillaan sitä, että molemmat osapuolet voivat ottaa yhteyttä toiseen ja pyytää tarvittaessa apua ongelmiin. Yhteydenpidon säännöllisyys ja sujuva tiedonkulku pitävät sijaishuollon laatua yllä ja mahdollistavat avun annon. Sosiaalityöntekijän on helpompi tukea sijaisperhettä, kun hän on tietoinen sijaisperheen tilanteesta ja ongelmista.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätökset esitän tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimusongelmien näkökulmasta pohtien vastausten hyödyllisyyttä sijaishuollon työn kehittämiseksi. Johtopäätökset yhdistetään teoreettisessa viitekehyksessä esitettyihin taustoihin, jotta tutkimustulokset vastaavat tutkimuskysymyksiin. Opinnäytetyön tarkoituksena oli sijaisperheiden tuen tarpeen tutkiminen nuoren itsenäistyessä sekä nuoren itsenäistymisen tuomien haasteiden löytyminen.

Tutkimustuloksissa nousi esille sijaisperheille tarjottujen tukien tärkeys ja välttämättömyys perhehoidon kannalta. Kaikki perhehoitajat tarvitsivat työssään ulkopuolista tukea. Lastensuojelun sijaisperheiden tukemista tehdään kunnissa ja kolmannen sekto-

rin järjestöissä. Tarjottavien tukimuotojen tulee lähteä perhehoitajien tarpeesta, jotta ne antaisivat perhehoitajille uusia näkökulmia, tietoa ja toimintavälineitä hyvän hoidon laadun turvaamiseksi. (Ketola 2008, 46 - 49.) Vaikka perhehoitajana työskentely koettiin itsenäiseksi työksi, kaivattiin siihen sosiaalista, ammatillista ja taloudellista tukea. Perhehoitajat kokivat alkuvaiheen tuen erittäin tärkeänä pohjana hyvän sijoituksen onnistumiselle. Siitä hyötyivät nuori niin kuin sijaisvanhemmatkin. Kotkan sijaishuolto toimii tiiviisti sijoituksen alussa, mutta osa perheistä toivoi siihen vaiheeseen lisätuen mahdollisuutta.

Perhehoitajat kokivat nuoren itsenäistymisen haasteellisena ajanjaksona, jolloin kaivattiin sijaishuollon ja perhekodin yhteistyötä nuoren tukemiseksi. Nuoreen liittyvissä päätöksissä perhehoitajat toivoivat saavansa enemmän omaa ääntä kuuluviin, koska he kokivat tuntevansa sijaislapsensa ja halusivat olla läsnä nuoren tukena. Tuloksissa ilmeni, että sijaisvanhemmat haluavat välttää nuoren liian hätäistä itsenäistymistä. Nuorelle haluttiin antaa aikaa kasvaa henkisesti, jotta hän olisi valmis ottamaan vastuuta itsestään. Nuorilla oli kova halu itsenäistyä mahdollisimman nopeasti, vaikka taitoja siihen ei aina ollutkaan. Ketolan (2008, 58 - 59) mukaan nuoren selviytymistä itsenäisessä elämässä tukee hyvä koulumenestys ja sijaisperheestä itsenäistymisen 18 ikävuoden jälkeen. Nuoren yhteydenpito sijaisperheeseen itsenäistymisen jälkeen tukee nuoren selviytymistä itsenäisessä elämässä.

Sosiaalityöntekijän kanssa toimiva suhde koettiin hyödyntävän perhehoitoa ja antavan sijaisvanhemmille tarvittavaa tukea itsenäistyvän nuoren kanssa. Sijaishuollon tiivis yhteydenpito ja kuulumisten vaihto koettiin hyödyntävän työssä jaksamista. Palautteen saanti ja sen antaminen antoi mahdollisuuksia kehittymiseen perhehoitajana ja oman työn arvioimiseen. Lastensuojelulaki velvoittaa sosiaalityöntekijän huolehtimaan lapsen asioista asiantuntevalla otteella. Sosiaalityöntekijä on yhteistyössä nuoren ja hänen vanhempien sekä sijaishuoltoapaikan edustajan kanssa hoidon onnistumisen turvaamiseksi. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.)

Nuoren elämänhallinnan, taloudenhoidon ja raha-asoiden opettamiseen kaivattiin konkreettista tukea ja ohjausta. Itsenäistymisen tuomat haasteet nousivat tutkimuksen tuloksissa esille ja sijaisperheet toivoivat sosiaalityöntekijöiltä mahdollisimman nopeaa reagointi ja tukea tilanteeseen. Ulkopuolisen tuen mahdollisuus nuoren opetuksessa, kasvatuksessa ja ohjauksessa hyödyntäisi itsenäistyvää nuorta sekä tukisi sijaisvan-

hempia kasvatustyössä. Laurilan (2008, 99 - 100) mukaan nuorelle on uusi tilanne olla vastuussa raha-asioistaan ja itsenäisestä päätöksenteosta. Nuoren myönteisen minäkuvan tukeminen auttaa nuorta kestämaan pettymyksiä ja helpottaa nuorta tunnistamaan omat vahvuudet sekä kehittämishaasteet.

Tutkimustulosten pohjalta nousi esille biologisten vanhempien tukeminen, jotta nuori saisi heiltäkin oikeita kasvatusmalleja ja toimintatapoja. Biologisten vanhempien tukeminen auttaa sijaisperheen työtä ja se toimii siten tukimuotona myös heille. Nuoren taantumista ei esimerkiksi lomien aikana tapahtuisi, jos kaikki pystyisivät toimimaan yhteisten sääntöjen mukaisesti. Sijaisissä Kimmo Vaintola (Arkimies 2008, 44) kokee, että sijaishuollossa olevalle lapselle on tärkeä kokea omien vanhempien ja sijaisvanhempien istuvan saman pöydän äärellä. Järkevä vuorovaikutus biologisiin vanhempiin tukee sijaisperheen työrauhaa. Lastensuojelulain (13.4.2007 /417, 30. §) mukaan biologisille vanhemmille laaditaan vanhemmuutta tukeva asiakassuunnitelma. Tarvittaessa suunnitelma tehdään yhteistyössä esimerkiksi päihde- ja mielenterveyshuollon kanssa.

Päihteisiin liittyvää koulutusta kaivattiin, koska nuoren itsenäistyessä ja vapauden koittaessa päihteiden kokeilu lisääntyi nuorilla. Näin sijaisvanhemmilla olisi tietoa ja taitoa puuttua tarpeeksi ajoissa päihteiden käyttöön, jotta ongelmilta vältyttäisiin. Nuoren päihteidenkäyttö saattaa tulla vanhemmille yllättäen, koska nuorelta ei odoteta päihteiden käyttöä eivätkä vanhemmat ole tunnistaneet tilannetta. Nuorten päihteiden käyttöön puuttuminen voi olla vanhemmille vaikeaa ja siksi kaikkien vanhempien on hyvä saada tietoa nuorten päihteiden käytöstä. Päihteiden käyttöön puuttuminen edellyttää vanhemmilta tietoa ja taitoja, jotta he osaisivat puuttua tilanteeseen paremmin. (Nuorten päihdekokeilut ja –asenteet muutoksessa 2010, 3.)

Nuorten itsenäistymisprosessia voidaan tukea lähiverkoston avustuksella sekä tarjoamalla nuorelle mahdollisuuksia muihin luotettaviin aikuissuhteisiin esimerkiksi tukihenkilön kanssa. Nuoren lähiverkoston kartoittamisessa on tärkeää huomioida nuoren oma kokemus ja tunne, että lähiverkoston ihmiset ovat hänelle läheisiä (Saastamoinen 2008, 104). Nuoren kokonaisvaltainen tuki ja hänen hyvinvointinsa antavat myös tukea sekä jaksamista sijaisperheelle.

Nuorille kaivattiin välivaihetta sijaiskodin ja oman asunnon välille. Toivottiin, että nuorelle voidaan mahdollistaa riittävän itsenäinen asumismuoto, jossa on tarvittaessa ohjaavia aikuisia. Perhehoitajien huoli nuoren liian aikaisesta itsenäistymisestä nousi

tutkimustuloksissa useasti esille. Sijaisperheet tarvitsevat kokonaisvaltaista tukea nuoren itsenäistymiseen, jotta nuoren itsenäistyminen ja muutto omaan asuntoon tai syntymäkotiin saataisiin mahdollisimman hyvin toteutettua ja tulokset olisivat onnistuneita. Laaksosen (2004, 35) mukaan nuorta valmistetaan jo sijoituksen aikana kohti itenäistä asumista. Asumisvalmennuskursseja tarjotaan nuorille ja siellä harjoitellaan budjetin suunnittelua ja ruuan laittoa. Asumisharjoitteluyksiköissä nuori voi harjoitella yksin olemista sovitun ajan kerrallaan.

Tutkimuksen tuloksissa ilmeni vastaavia tuloksia kuin Herralan (2003) opinnäytetyössä. Herralan tutkimuksessa korostui myös alkuvaiheen tuen tärkeys ja sosiaalityöntekijän osuus. Myös biologisten vanhempien tarvitsema tuki nousi jo silloin esille. Myös muut esittelemäni tutkimukset tukivat oman opinnäytetyöni tutkimustuloksia samankaltaisuudellaan.

Tuloksissa ei ilmennyt ongelmia sijaisperheiden biologisten ja sijaislasten välillä, vaan sisarussuhteet koettiin toimiviksi. Tätä tulosta en lähde yleistämään vähäinen otoksen vuoksi, vaan se on tutkimukseen osallistuneiden perheiden kokemusperäistä tietoa. Jätin sisarussuhteet vähäiselle huomiolle työssäni, koska tulosten kannalta vanhempien kokemukset sisarussuhteista olivat hyviä. Niemisen (2010) opinnäytetyö tuo esille, että sijaisperheiden biologisten lasten kokemukset olivat sijaisperheistä pääosin positiivisia, mutta kokemukset vaihtelivat lapsen iän, sijoituksen ajankohdan, orientoitumisen ja sijoitetun lapsen iän mukaan. Osa biologisista lapsista kaipasi sijoitusprosessin aikana enemmän huomiota vanhemmilta ja sosiaalityöntekijältä. Niemisen opinnäytetyön tuloksissa nousi esille biologisten lasten ja nuorten heikko asema sijaisperheen tukemiseen liittyvissä seikoissa.

Tutkimuksen osallistuneiden sijaisperheiden määrä oli toivottua suppeampi, joten yleistyksiä johtopäätöksistä ei voida tehdä. Tuloksia voidaan pitää perhehoitajien kokemusten tuloksina, jotka antavat tarpeen uusille kehittämisideoille ja innostavat arvioimaan jo käytössä olevia tukimuotoja. Tuloksia voidaan hyödyntää Kotkan sijaishuollon työn kehittämisessä vastaamaan juuri sijaisperheiden tuen tarpeisiin ottaen huomioon nuoren tuomat haasteet perhehoidolle.

Johtopäätösten pohjalta voidaan nostaa esille ne seikat, joihin sijaishuollon kannattaa perehtyä ja pohtia tulosten hyödynnettävyyttä omassa työssään. Tutkimustuloksissa

nousi esille sijaishuollolle jo ennestään tiedossa olevia tuen tarpeita ja käytössä olevien tukimuotojen lisätarvetta. Sijaishuoltotoimisto voi arvioida tulosten pohjalta tuen tarpeiden tarvetta ja hyödyllisyyttä. Tutkimuksessa ilmeni tulosten pohjalta seuraavia tukimuotojen kehittämismahdollisuuksia:

- Esille nousi tarve kehittää biologisten vanhempien tukimuotoja, esimerkiksi vertaisryhmien muodossa.
- Perheet kaipasivat koulutusta päihdeongelmista ja päihteistä.
- Nuorille toivottiin tukea arjen hallinnan taitoihin vertaisryhmien ja koulutusten avulla.
- Sosiaalityöntekijän tiivistä yhteydenpitoa kaivattiin enemmän.
- Nuorille toivottiin tukihenkilöitä itsenäistymisprosessiin tueksi.
- Nuorille kaivattiin mahdollisuutta tuettuun asumiseen ennen kuin nuori muuttaa omilleen.
- Tarvetta oli suunnitelmallisille tukimuodoille nuoren itsenäistyessä.
- Perhehoitajilla oli huoli nuoren liian aikaisesta pois muuttamisesta, ja he toivoivat tässä tiivistä yhteistyötä sijaishuollon kanssa.

11 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella reliaabeliudella eli luotettavuudella, jolloin tutkimuksella on kyky antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Kahden tutkijan vastaavalliset tulokset tukevat reliaabeliutta. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.) Oman tutkimukseni samankaltaiset tulokset suhteessa aiempiin tutkimuksiin lisäävät tutkimukseni luotettavuutta.

Luotattavuutta mittaava käsite validius kertoo, että tutkimusmenetelmä kykenee mittaamaan juuri sitä, mitä on tarkoituskin. Luotettavuutta arvioidessa on aina otettava huomioon vastaajien väärinymmärrykset kyselylomakkeiden kysymyksissä. Kvalitatiiv-

visessa tutkimuksessa luotettavuutta ja pätevyyttä tutkija voi parantaa kuvailla tutkimuksen prosessista mahdollisimman yksityiskohtaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 231 - 232.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusta voidaan tarkastella johdonmukaisena kokonaisuutena, jossa tutkija on esitellyt tutkimuksen kohteen ja perustellut tutkimuksen aiheen. Tutkimuksen merkitys tutkijalle nousee olennaisena seikkana esille ja aineistonkeruun menetelmälliset valinnat kuvaillaan. Analyysissa työn vaiheet kuvaillaan analysoinnista tulosten kautta tutkijan johtopäätöksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136 - 141.) Menetelmien yhteiskäytöllä triangulaatiolla parannetaan tutkimuksen pätevyyttä. (Hirsjärvi ym. 2007, 228). Opinnäytetyössä hyödynnettiin useammalla metodilla kerättyä aineistoa.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida toistettavuuden kautta, ja koen, että toisen tutkijan tekemänä vastaavanlainen tutkimus antaisi samansuuntaisia vastauksia tähän tutkimukseen. Aineistonkeruu tuotti tietoa tutkimusongelmiin, mikä tukee tutkimustulosten kattavuutta. Tutkimus tuotti määrällisesti odotettua vähemmän aineistoa, mutta laadultaan aineisto oli kattavaa. Tutkimuksen kulkua on kuvailtu tarkasti tukemaan tutkimuksen luotettavuutta ja pätevyyttä. Tutkimuksen toteutunut aikataulu on selvitetty tiiviisti ja tutkimuksen tarkoitus on esitelty. Kahden aineistonkeruun menetelmän käytön ansiosta tutkimustuloksia voidaan pitää luotettavina.

Haastatteluaineisto muodostui kahdesta haastattelusta ja kahdeksasta kyselyn vastauksesta. Tutkimuksen aineistoa voidaan pitää vähäisenä sijaisperheiden määrään verrattuna. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia sijaisperheiden tuen tarvetta nuoren itsenäisyydessä, eikä tehdä yleispäteviä johtopäätöksiä. Opinnäytetyön tuloksissa ilmenevät perhehoitajien kokemukset tuen tarpeesta ja niissä ilmenee kehittämistarpeita sijaishuollon työn tueksi.

Tutkimuksen teoriaosuudessa käyttämäni aineisto oli monipuolista ja tutkittua tietoa. Aiheeseen löytyi hyvin lähdeaineistoa, joiden samansuuntaisuus tukee opinnäytetyön luotettavuutta. Hyödynsin opinnäytetyössä lakitietoutta, sähköisiä lähteitä, erilaisia lähdeaineistoa, ajankohtaisia artikkeleja ja tutkimuksia.

Tutkimuksen toteuttamisessa koin tärkeäksi haastateltavien ja kyselyyn vastanneiden anonymiteetin suojelemisen kertomalla mahdollisimman tarkasti tutkimuksen kulun. Tutkittavalle tiedotin, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Itselläni ei ollut sijaisperheiden yhteystietoja, vaan sijaishuoltotoimiston työntekijä otti perheisiin yhteyttä ja sen jälkeen tutkimukseen osallistuvat perhehoitajat ottivat yhteyden minuun. Siten sain heidän yhteystiedot eikä sijaishuollon työntekijöille mennyt tietoa osallistuvista perheistä.

Asianmukaiset tutkimusluvut sain Kotkan kaupungilta ja haastattelun nauhoitusluvan pyysin haastattelun alussa. Haastatteluista keräämän aineiston hävitin oikeaoppisesti heti opinnäytetyön valmistuttua. Tutkimukseen liittyvä aineisto oli ainoastaan minun käytössäni koko tutkimusprosessin aikana.

12 TULOSTEN TARKASTELU

Työn tulokset esittelin esiin nousseiden aihealueiden alle, jotka vastasivat suoraan tutkimuskysymyksiin. Vähäisen vastausmäärän vuoksi muutin aineistonkeruumenetelmää ja päädyin käyttämään kahta eri menetelmää aineiston hankinnassa. Haastattelujen ja kyselyn pohjalta sain tarpeeksi laadukasta aineistoa, jonka jaottelin teemojen mukaisesti. Tutkimuksen teon aloitin viitekehyksen kirjoituksella. Sen kautta sain laajan kuvan tutkimuodoista ja seikoista, jotka täytyisi ottaa huomioon nuoren itsenäistymisessä. Materiaalia opinnäytetyöhön oli saatavilla runsaasti ja ongelmaksi nousikin aihealueen rajaaminen. Jouduin pohtimaan niitä asioita ja seikkoja, jotka vaikuttavat suoranaisesti sijaisperheen tuen tarpeeseen ja nuoren itsenäistymiseen. Pyrin saamaan kasaan tiiviin tietopakettin, jota voin hyödyntää työelämässä.

Pohdin työn edetessä puhelinhaastattelujen toimivuutta aineistonkeruussa ja tapa toimi hyvin. Haastattelutilanne oli hyvin luonteva ja keskustelunomainen, jonka sain pidettyä hyvin teemojen mukaisena. Itse koin haastattelun mielekkäänä tapana aineiston hankinnassa, koska sen kautta sain mahdollisuuden kuulla haastateltavan omia elämäkokemuksia tutkimuksen aiheesta.

Opinnäytetyön aikana pohdin haastateltavien ja kyselyihin vastanneiden vähäistä määrää, koska odotin suurempaa otosta. Syitä tälle etsin kiireisistä elämäntilanteista tai tutkimuksen aiheesta ei koettu vielä ajankohtaiseksi oman nuoren kohdalla. Heräsi myös

ajatus siitä, että asiat ovat perheissä niin hyvin, etteivät perhehoitajat kokeneet tarvetta vastata kyselyyn tai haastatteluun. Useasti nuori oli asunut jo lapsuudesta saakka sijaisperheessä, joten aika jolloin tukea tarvittiin paljon, oli jo ohitse.

Tuloksia tarkastellessa nousi esiin myös kyselylomakkeen merkitys tutkimuksen tuloksiin. Pyrin kyselylomakkeessa tiiviiseen, yksinkertaiseen ja helppoon vastausmahdollisuuteen. Pohdin, että olisiko laajempi kyselylomake muuttanut tuloksia merkittävästi. Haastatteluiden tuloksia oli tarpeellista tukea kyselyiden aineistolla, jotta tulokset vastasivat mahdollisimman hyvin tutkimuksen tavoitteeseen.

Pohdin myös sitä seikkaa, että sijaisperheet toivoivat useita tukimuotoja muille kuin itselleen. Kun nuoren ja hänen läheistensä asiat ovat kunnossa, se edesauttaa perhehoitajien jaksamista nuoren itsenäistymisvaiheessa. Muille tarjottu tuki tukee myös perhehoitajan arkea ja antaa voimia haastaviin tilanteisiin.

Olisi mielenkiintoista tietää tämän tutkimuksen tulosten vaikuttavuudesta sijaishuollon toimintaan muutaman vuoden päästä. Ovatko tukimuodot kehittyneet ja sijaisperheet saaneet kaipaamia tukimuotoja? Sosiaalityöntekijöille voisi tehdä vastaavanlaisen tutkimuksen, jossa tutkittaisiin sosiaalityöntekijöiden kokemusten perusteella sijaisperheiden tuen tarpeita nuoren itsenäistyessä sekä huomioitaisiin myös nuoren kokemukset tässä elämäntilanteessa.

13 POHDINTA

Opinnäytetyön tekoprosessi vaati aikaa, paneutumista ja mielenkiintoa tutkittavaan asiaan. Itse koin opinnäytetyön teon mielekkäänä ja aiheen läheisenä itselleni oman lastensuojelutyön kokemuksen vuoksi. Arvostukseni perhehoitajia kohtaan syveni ja heidän työnsä tärkeyden merkitys kasvoi.

Opinnäytetyön tekoprosessiin tuli taukoja siihen liittymättömien seikkojen vuoksi. Oli haasteellista ylläpitää omaa motivaatiota työn suunnitelmien mukaisen etenemisen takaamiseksi. Haastatteluiden tekeminen oli mielekäästä ja nosti esiin uutta intoa tutkimusta kohtaan. Koin mielekkäänä tehdä tutkimuksen yksin, koska silloin en ollut riippuvainen muiden aikatauluista, vaan sain tehtyä työtä omien aikataulujeni puitteissa.

Työn edetessä kaipasin mielipiteiden ja ajatusten vaihtoa, jotta opinnäytetyön tuloksia olisi voinut tutkailla eri näkökulmista.

Aihe tuntui ajankohtaiselta lisääntyvien huostaanottojen vuoksi ja perhehoidon muuttuessa ensisijaiseksi sijaishuollon muodoksi. Kotkassa on paljon lapsia ja nuoria perhehoidossa, mutta aina kaivataan lisää perheitä, jotka ovat halukkaita jakamaan elämänsä sijaislapsen kanssa. Onneksi näitä perheitä on ja lapsi tai nuori saa kasvaa kodinomaisessa ympäristössä.

Haastatteluiden kautta sain käsityksen perhehoitajan työstä ja sen haasteista. Sijoitusprosessi on kasvun paikka nuorelle, nuoren biologiselle perheelle, sijaisperheelle ja lähiverkostolle. Yhteistyön merkitys nousi tutkimuksen edetessä entisestään, koska sen kautta mahdollistetaan nuoren ja sijaisperheen kokonaisvaltainen tuki. Lastensuojelun työssä on tärkeää tukea nuorta mahdollisimman hyvin ja toimivan yhteistyön mahdollistaminen on osa sosionomin työkenttää.

Ammatillisesta oppimisen näkökulmasta sain tutkimuksen kautta käsityksen sijaisperheiden haasteista ja tuen tarpeista. Nuorten kanssa työskennellessä tätä tietoa voi hyödyntää etsimällä tarvittavia tukimuotoja nuorelle ja hänen perheelleen. Tulosten tarkastelun kautta nousi esiin eri menetelmien hyödyntäminen nuorten ja sijaisperheiden kanssa tehtävässä työssä. Voisiko verkostokarttaa hyödyntää ratkaisuja etsiessä ongelmallisiin tilanteisiin? Miten itsenäistyvän nuoren roolikarttaa ja vanhemmuuden roolikarttaa voisi käyttää sijaisperheen tukemisessa? Toivottavasti voin hyödyntää tutkimuksen tuomaa tietoa ja kokemusta tulevaisuudessa.

LÄHTEET

Aaltonen, M., Ojanen, T. & Vilèn, M. 2003. Nuoren aika. Helsinki: WSOY.

Adoptio- ja sijaisnuori. Väestöliiton internetsivut. Saatavissa:
http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/murrosikaisten-vanhemmat/tietoa/murrosika/_erilainen_nuori/perhe_ja_kulttuuri/adoptio-ja_sijaisnuori/ [viitattu 1.3.2013].

Arkimies, K. 2008. Terveisiä sijaisperheestä! Helsinki: Kirjapaja.

Back-Kiianmaa, R. & Hakkarainen, P. 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Teoksessa Ketola, J. (toim.) 2008a. Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS kustannus, s.142.

Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E. & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Helsinki: WSOY.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Helminen, M.-L. & Iso-Heiniemi, M. 1999. Vanhemmuuden roolikartta. Käyttäjän opas. Helsinki: Suomen kuntaliitto.

Helminen, M.-L. & Rousu, S. 2001. Lukijalle. Teoksessa Rautiainen, M. (toim.) Vanhemmuuden roolikartta. Syvennä ja sovelle. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Herrala, J. 2003. Sijaisperhe ja tuki. Katsaus kotkalaisten sijaislasten ja heidän sijaisvanhempiensa saamaan tukeen ja tuen tarpeeseen. Opinnäytetyö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13., osin uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Itsenäistyvän nuoren roolikartta. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Sosiaaliportti-internetsivut. Saatavissa:

<http://www.sosiaaliportti.fi/Page/47846d78-7ba4-4934-a12d-c5fa331fd806.aspx> [viitattu 2.4.2013].

Itsenäistyvän nuoren roolikartta. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. Saatavissa:

http://www.vslk.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=12&Itemid=14 [viitattu 20.2.2013].

Janhunen, T. 2008. Jotta sijoitukset kestäisivät. Teoksessa Ketola, J. (toim.). Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS kustannus, s. 140.

Janhunen, T. 2011. Pysyvyyden turvaaminen perhehoidossa - Käsikirja sijoitusten purkamisen ehkäisemiseksi. Perhehoitoliitto ry. Jyväskylä

Keltikangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2008. Temperamentti, stressi ja elämäntilanne. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.

Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Temperamentti, stressi ja elämäntilanne. Helsinki: WSOY.

Ketola, J. (toim.) 2008. Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS kustannus.

Ketola, J. (toim.) 2008. Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisenä vaihtoehtona. Jyväskylä: PS kustannus.

Kinnunen, S. 2011. Murrosikäinen perheessä. Helsinki: Karas-Sana Oy.

Kivelä, V. & Lempinen, J. 2009. Arki hallintaan Nuorten ryhmätoiminnan ohjaaminen. Turku. KOTA- Lasten ja nuorten hyvinvointi ry.

Koulu ja kaverit. Mannerheimin Lastensuojeluliiton vanhempainnetti. Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/koulu/ylakouluelamaa/koulu_ja_kaverit/ [viitattu 3.3.2013].

Kumlin, A. 2012. Alkutuen mallintaminen sijaisperheiden tueksi Satakunnan kuntien lastensuojelussa. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita.

Känkänen, P. & Laaksonen, S. 2006. Selvitys sijaishuollon ja jälkihuollon nykytilasta ja kehittämistarpeista. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/File/7d9702b1-7343-49cf-a3e8-36d4ceb9ead1/Loppuraportti.pdf> [viitattu 1.3.2013].

Laaksonen, S. 2004. Jälkihuolto-opas. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Lammi-Taskula, J. & Bardy, M. 2009. Vanhemmuuden ilot ja murheet. Teoksessa Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinnin laitos.

Lapsen taloudellinen ja muu tukeminen. Lastensuojelun käsikirja. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/lapsentaloudellinentuki/> [viitattu 2.4.2013].

Lastensuojelua ja perhehoitoa koskevia muutoksia vuosina 2011 - 2012. Kuntainfo 6/2011. Saatavissa: <http://www.stm.fi/tiedotteet/kuntainfot/kuntainfo/-/view/1567443> [viitattu 5.3.2013].

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Laurila, A. 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Teoksessa Ketola, J. (toim.). Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lasten ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS kustannus, s. 99 – 103, 110 – 111, 114 – 118.

Lindfors, R. Perhehoito 3/2012. Yhteistyötä odotusten ristivedossa. Saatavissa: http://www.perhehoitoliitto.fi/julkaisut/phlehti3_12/valmennetut.pdf [viitattu 4.4.2013].

Lönblad, E. 2008. Itsenäistyvä osastohoito – sijaishuollon laatuksiteerit nuorten kertomusten valossa. Opinnäytetyö. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki.

Marjomaa, P. & Laakso, M. 2010. Terveisiä täältä kodista! Lasten, sijaisvanhempien, syntymävanhempien ja sosiaalityöntekijöiden näkökulmia lastensuojelun perhehoitoon. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 17.

Myllykoski, A.-M., Melamies, N. & Kangas, S. (toim.). 2004. Itsenäistyvä nuori ja AD/HD. Jyväskylä: PS-kustannus.

Nieminen, M. 2010. ”Sit ku tajus et ihan oikeesti, et ne tarvii sitä apua ja tällai niin oli se sit iha kivaa” Sijaisperheen biologisten lasten kokemuksia sijaisisaruuudesta. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu.

Nuorten päihdekokeilut ja -asenteet muutoksessa. 2010. Mannerheimin lastensuojeluliiton ehkäisevän päihdetyön (EPT) hankkeen seurantatutkimus. Osa I, loppukartoitus. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Nurmi, J.-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.

Nurminen, K.-M. Perhehoito 4/ 2010. Rikasta elämää nuoren sijaisperheenä. Saatavissa: http://www.perhehoitoliitto.fi/julkaisut/phlehti4_10/phlehti4_10_nuorensijaisperhe.pdf [viitattu 29.3.2013].

Oliver, P. 2004. The Student`s Guide to Research Ethics. Berkshire: Open University Press.

Opetushallitus. 2010. Kodin ja koulun yhteistyö perusopetuksessa. Saatavissa: http://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/perusopetus/kodin_ja_koulun_yhteistyö [viitattu 15.3.2013].

Palkkiot ja korvaukset. Sijaisvanhemmaksi. Saatavissa: <http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/palkkiot-ja-korvaukset> [viitattu 25.1. 2013].

Perhehoitajille tarkoitettu tuki. Perhehoitoliiton sijaisvanhemmaksi internetsivut. Saatavissa: <http://www.sijaisvanhemmaksi.fi/files/pdf/Tukimuodot.pdf> [viitattu 2.2.2013].

Perhehoidon palkkiot ja kustannusten korvaaminen. Lastensuojelun käsikirja. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen Sosiaaliportti-internetsivut. Saatavissa: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/perhehoito/asema/#Ph_palkkiot [viitattu 3.3.2013].

Perhehoidon tietopaketti. 2008. Perhehoitoliitto ry:n internetsivut. Saatavissa: http://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/phl_tietopaketti_08_screen.pdf [viitattu 25.2.2013].

Perhehoito. Lastensuojelun käsikirja. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen Sosiaaliportti-internetsivut. Saatavissa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/perhehoito/> [viitattu 10.3.2013].

Perhehoitajalaki 3.4.1992/312.

Perhehoitajalaki 8.4.2011/317.

Rajonen asettaminen nuorelle. Mannerheimin Lastensuojeluliiton vanhempainnetti. Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tukivinkit/rajojen_asettaminen_nuorelle/ [viitattu 3.3.2013].

Raitanen, T. 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Teoksessa Ketola, J. (toim.) 2008a. Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Jyväskylä: PS kustannus, s. 164 – 165.

Räsänen, H. & Sillgren, S. 2008. Sijaisvanhempien yhteistyö biologisten vanhempien kanssa sijoituksen aikana. Opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulu.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki: Edita.

Scannapieco, M., Connell-Carrick, K. & Painter, K. 2007. Adolescence. 13. painos. New York: McGraw-Hill In their own words: Challenges facing youth aging out of foster care. *Child & Adolescent Social Work Journal* (5)24.

Sijaishuoltolaki 8.4.2011/316.

Sijaisperheiden tietopaketti. 2013. Kotkan sijaishuoltotoimisto.

Similä, J. 2012. Lasten ja nuorten yhteiskunnallinen hyvinvointi alkaa arjen hallinnasta. Saatavissa: <http://www.minedu.fi/etusivu/arkisto/2012/1005/teemapalsta.html> [viitattu 20.3.2013].

Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.

Suomen työnohjaajat ry. Saatavissa: <http://www.suomentyonohjaajat.fi/tyonohjaus/> [viitattu 2.2.2013].

Taskinen, S. 2007. Lastensuojelulaki 417/2007: soveltamisopas. Helsinki: Stakes.

Tukihenkilö tai tukiperhe. Lastensuojelun käsikirja. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen Sosiaaliportti-internetsivut. Saatavissa: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/tukihenkilo_tai_tukiperhe/ [viitattu 1.4.2013].

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.

Tuovila, P. 2008. Menetykset ja lapsen kehitys. Teoksessa Ketola, J. (toim.). Menetyksistä mahdollisuuksiin. Perhehoitoa lapsen ja vanhemmuuden tueksi. Jyväskylä: PS Kustannus, s. 52 – 53.

Valkonen, L. 2008. Sijaisvanhemmat tarvitsevat riittävät valmiudet ryhtyä sijaisvanhemmaksi. Teoksessa Ketola, J. (toim.) 2008a. Sijoita perheeseen. Perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Jyväskylä: PS kustannus, s. 100 – 101.

Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. Vanhemmuuden roolikartta. Saatavissa: http://www.vslk.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=10&Itemid=11 [viitattu 14.2.2013].

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Wahlberg, K.-E. 2005. Lapsi vanhemmuutta kasvattamassa. Teoksessa Vanha vanhemmuus – paras tuki nuoren kasvuun, toim. Syrjälä, J. Helsinki: Väestöliitto.

Hei!

Olen aikuispuolen sosionomiopiskelija Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä Kotkan sijaishuollolle aiheesta ”Mitä tukea sijaisperhe kokee tarvitsevan sa nuoren itsenäistyessä?” Tutkimuksen tavoitteena on selvittää sijaisperheen tuen tarvetta nuoren itsenäistyessä sekä tuoda esille itsenäistymisen tuomat haasteet perheelle. Tarvitsen tutkimukseen sijaisperheen vanhempia eli juuri teitä kertomaan ajatuksianne ja kokemuksianne.

Tutkimuksen tiedot kerään haastatteluilla, joihin pyydän mukaan sijaisvanhempia, joiden perheessä asuu yli 13-vuotiaita sijoitettuja lapsia. Haastattelut äänitetään, jotta saisin hyödynnettyä aineistoa mahdollisimman hyvin. Haastatteluaineisto käsitellään luottamuksellisesti eikä opinnäytetyössä ilmene osallistuneiden henkilöllisyys. Tutkimusaineisto on ainoastaan tutkijan käytössä.

Minulla ei ole tiedossa teidän tietojanne, vaan sijaishuollon toimisto auttaa lähettämällä nämä kirjeet sähköpostilla eteenpäin. Kun saan teiltä vastauksen osallistumisesta yhteystietoineen, voin ottaa teihin yhteyttä.

Toivon, että teillä on kiinnostusta osallistua tutkimuksen tekoon ja pyydän teitä palauttamaan yhteydenottolomakkeen sähköpostin vastauksena viikon sisällä. Olen yhteydessä tutkimukseen osallistuviin.

Yhteistyöterveisin,

Sanna Hyytiäinen

Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

Teemahaastattelun runko

Taustatiedot

- nainen/mies
- nuoren ikä
- perherakenne
- kokemus perhehoitajana

Mitkä tukimuodot koette tarpeellisiksi oman työnne tueksi? Minkä takia?

Taloudellinen tuki

Ammatillinen tuki

- sosiaalityöntekijän tuki
- koulutukset
- työnohjaus

Sosiaalinen tuki

- vertaistuki
- vapaat
- muut tukimuodot

Kaipaatteko sijaishuollolta enemmän tukea? Miksi?

- Nuoren itsetunnon tukemiseen
- Nuoren minäkuvan tukemiseen
- Lähiverkoston yhteistyöhön
- Nuoren sosiaalisten suhteiden tukemiseen
- Nuoren koulunkäyntiin

- Nuoren arjen hallintaan
- Nuoren taloudenhoitoon
- Nuoren raha-asioihin
- Omaan vanhemmuuteen

Minkälaista tukea kaipaatte nuoren itsenäistyessä? Mihin?

Minkälaisia tukimuotoja koette kaipaavanne? Miksi?

- Muiden tukien lisäksi?

Onko jotain oleellista, mitä haluatte vielä kertoa?

Kiitos!

Sähköpostikysely

Mitkä tukimuodot koette tarpeellisiksi oman työnne tueksi. Voitte rastilla merkitä teille tärkeitä.

Taloudellinen tuki:

Ammatillinen tuki:

Sosiaalityöntekijän tuki:

Koulutukset:

Työnohjaus:

Sosiaalinen tuki:

Vertaistuki:

Vapaat:

Muut tukimuodot:

Mitkä muut tukimuodot koette tärkeiksi:

Minkälaisia tukimuotoja koette kaipaavanne? Voitte vapaasti kirjoittaa tähän ideoitanne. Kiitos.

Minkälaista tukea kaipaatte nuoren itsenäistyessä?

Kaipaatteko sijaishuollolta enemmän tukea seuraavissa asioissa? Voitte rastittaa ne kohdat, jossa kaipaatte tukea.

Nuoren itsetunnon tukeminen:

Nuoren minäkuvan tukemiseen:

Lähiverkoston yhteistyöhön:

Nuoren sosiaalisten suhteiden tukemiseen:

Nuoren koulunkäyntiin:

Nuoren arjen hallintaan:

Nuoren taloudenhoitoon:

Nuoren raha-asioihin:

Omaan vanhemmuuteen:

Mitä muuta tukea haluaisitte nuoren itsenäistyessä?

KOTKAN KAUPUNKI Hyvinvointipalvelut Sosiaalihuollon vastuualue Sosiaalijohtaja	VIRANHALTIJAPÄÄTÖS § 7.3.2013	§ 13	Sivu 1
---	--------------------------------------	-------------	---------------

Dnro SOTE: 69 /2013

Tutkimuslupahakemus / Sanna Hyytiäinen

Valmistelija: Johdon sihteeri Jouni Simola

Sosionomiopiskelija Sanna Hyytiäinen Kymenlaakson ammattikorkeakoulusta anoo tutkimuslupaa lopputyölleen. Ohjaajana toimii lehtori Ari Vesanen.

Tutkimuksen nimi: Mitä tukea sijaisperhe tarvitsee nuoren itsenäistyessä.

Kyseessä on laadullinen tutkimus, jonka aineisto kerätään ryhmähaastatteluissa. Kotkan sijaishuolto tarjoaa osallistumismahdollisuutta sijaisperheille ja tutkija ilmoittaa kirjeitse tarkemmin tutkimuksesta siihen osallistuville. Ryhmäkeskustelut nauhoitetaan/videoidaan ja litteroidaan. Tutkimuksessa ei käytetä henkilöitä yksilöiviä tietoja.

Ainoastaan tutkija käsittelee aineistojen tietoja ja ne käsitellään dokumentissa anonymeinä.

Lopputyö luovutetaan Kotkan kaupungin käyttöön hyväksymisen jälkeen.

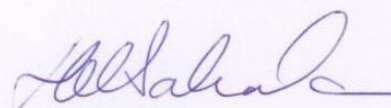
Päätös: Tutkimuslupa myönnetään 11.2.2013 päivätyn hakemuksen mukaisesti.

Toimeenpano:

Ote: Sanna Hyytiäinen
Ari Vesanen
Sijaishuolto/Raija Lappalainen

Oikaisuvaatimusohjeet

Sosiaalijohtaja

Heli Sahala

Tämä pöytäkirja on yleisesti nähtävänä 2.4.2013 kaupungintalo 4. kerros